

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
КАФЕДРА АРХІТЕКТУРИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до магістерської роботи
рівня вищої освіти «Магістр»

на тему: *Архітектура туристично- рекреаційних закладів
Українських Карпат*

Виконав:

студент V курсу, групи Арх - 52
спеціальності

191 «Архітектура та містобудування»

Боклажук Дмитро Юрійович

(прізвище та ініціали)

Керівник *Кюнцилі Романа Василівна*

(прізвище та ініціали)

Консультанти з розділів:

Науково-дослідний _____

(підпис)

Кюнцилі Р.В.

(прізвище та ініціали)

Охорона навколишнього

середовища _____

(підпис)

Панас Н.Є.

(прізвище та ініціали)

Дубляни - 2024 рік

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Факультет будівництва та архітектури
Кафедра архітектури
Рівень вищої освіти «Магістр»
Спеціальність 191 «Архітектура та містобудування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____
“24” лютого 2023 року

ЗАВДАННЯ
на магістерську роботу

студенту

Боклажуку Дмитру Юрійовичу
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи

*Архітектура туристично- рекреаційних закладів
Українських Карпат*

керівник роботи

Кюнцлі Романа Василівна д.мист., в.о.професора
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом університету від “17” лютого 2023 року № 32 / к-с

2. Строк подання студентом роботи:

22 січня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи:

містобудівні схеми областей Прикарпаття, об'єднаної територіальної громади, ілюстративні матеріали наукової літератури та інтернет-ресурсів, авторські фото архітектурних об'єктів, замальовки, обмірні креслення

4. Зміст пояснювальної записки:

Реферат

Зміст

Вступ (актуальність, мета, завдання, об'єкт, предмет, методика дослідження).

1. Стан проблеми, огляд літератури.

2. Комплексне дослідження сучасної архітектури рекреаційно-туристичних закладів Прикарпаття.

2.1. Зарубіжний досвід сучасної архітектури рекреаційно-туристичних закладів.

2.2. Вітчизняний досвід сучасної архітектури рекреаційно-туристичних закладів.

3. Проектні пропозиції.

4. Охорона навколишнього середовища.
Висновки та пропозиції

5. Перелік графічного матеріалу:
архітектурно-ілюстративні матеріали з дослідження задекларованої проблеми вітчизняного та зарубіжного досвіду, проектні пропозиції рекреаційно-туристичного закладу Прикарпаття.

6. Консультанти розділів проекту

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	<i>Кюнцилі Р.В., в.о.професора</i>		
2	<i>Кюнцилі Р.В., в.о.професора</i>		
3	<i>Кюнцилі Р.В., в.о.професора</i>		
4	<i>Панас Н.Є., доцент</i>		

7. Дата видачі завдання *24 лютого 2023 року*

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

/п	Назва етапів дипломного проекту	Строк виконання етапів проекту	Виконання
	<i>Збір та опрацювання матеріалів для виконання магістерської роботи</i>	<i>28.03.23</i>	
	<i>Підготовка та написання розділу з комплексного дослідження задекларованої проблеми</i>	<i>12.06.23</i>	
	<i>Виконання ілюстративних та архітектурно-планувальних креслень</i>	<i>24.08.23</i>	
	<i>Виконання проектних пропозицій</i>	<i>18.10.22</i>	
	<i>Виконання розділу з охорони навколишнього середовища</i>	<i>20.11.23</i>	
	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу та пояснювальної записки</i>	<i>22.01.24</i>	

Студент _____

Боклажук Д.Ю.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____

(підпис)

Кюнцилі Р.В.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота на присвоєння освітнього ступеня «Магістр» – 68 сторінок текстової частини, ілюстративний матеріал на планшеті розмірами 10 м2, 56 джерела літератури, 38 рисунків.

«Архітектура туристично- рекреаційних закладів Українських Карпат». Боклажук Д.Ю. – Магістерська робота. Кафедра архітектури. – Дубляни, Львівський НУП, 2024 р.

У рамках дослідження вивчено актуальні тенденції та поточний стан розвитку туристичних об'єктів на території Українських Карпат. Аналізувалися наукові публікації, як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, зокрема у сфері проєктування туристичних баз.

На основі дослідження виявлено, що вчені приділяють значну увагу використанню історичних традицій та ландшафту для створення ефективних туристичних об'єктів та закладів, що надають туристичні послуги. У нашій статті розглянуті напрями, спрямовані на підвищення туристичної привабливості Українських Карпат через інтеграцію найкращих проєктних практик, що успішно реалізовані як у зарубіжній, так і вітчизняній архітектурній практиці.

Особлива увага у дослідженні приділяється забезпеченню доступності туристичних об'єктів для всіх категорій населення, зокрема для маломобільних груп. У концепції туристичної бази пропонується використати регіональні архітектурні традиції та місцеві будівельні матеріали, враховуючи особливості передгірського ландшафту. Також висвітлені заходи з охорони навколишнього середовища та виконання протипожежних і санітарно-гігієнічних стандартів, які необхідно враховувати під час будівництва та експлуатації об'єкта.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. СТАН ПРОБЛЕМИ, ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	11
РОЗДІЛ II. КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ.....	14
2.1 Історія виникнення рекреаційно-відпочинкових комплексів.....	14
2.1.1 Класифікація туристично-рекреаційних закладів.....	19
2.2 Теоретичні аспекти організації рекреаційно-відпочинкових комплексів.....	21
2.3 Містобудівні умови і планувальна організація рекреаційно-відпочинкових центрів.....	22
2.3.1 Типи структурно-планувальних схем розвитку простору композиційно-планувального туристичного каркасу:.....	23
2.3.2 Організація територій туристично- рекреаційних закладів ...	24
2.3.3 Функціональне зонування територій туристично- рекреаційних закладів.....	24
2.4 Об'ємно-просторове вирішення рекреаційно-відпочинкових комплексів.....	26
2.4.1 Зарубіжний досвід рекреаційно-відпочинкових комплексів..	26
2.4.2 Особливості формування системи туристично- рекреаційних закладів України.....	38
РОЗДІЛ III ПРОЄКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ	36
3.1 Архітектурно-планувальні вирішення туристично- рекреаційного закладу у с. Крушельниця Стрийського району Львівської області.....	43
3.2. Архітектурно-конструктивне вирішення туристично- рекреаційного закладу у с. Крушельниця Стрийського району Львівської області.....	51
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	55
4.1 Особливості природоохоронних заходів при будівництві туристично- рекреаційних закладів.....	55
4.2. Пропозиції з охорони навколишнього середовища під час спорудження та експлуатації туристично- рекреаційного закладу в с. Крушельниця Стрийського району Львівської області.....	58
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Карпати, розташовані в західній частині України, є невід'ємною частиною гірської системи Східних Карпат. Складаючись з Зовнішніх та Внутрішніх Східних Карпат, цей гірський масив простягається від верхів'їв Сяну до витоків Сучави, охоплюючи величезну територію понад 280 км у довжину та понад 110 км у ширину.

Українські Карпати охоплюють території чотирьох областей: Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької. Площа цього гірського комплексу становить понад 24 тис. км², і вони славляться своєю різноманітною природою та унікальною географією.

Гірські хребти, розташовані у Карпатах, простягаються переважно з північного заходу на південний схід, вирізняючись великою кількістю поздовжніх улоговин та глибоких поперечних долин. Це створює унікальну ландшафтну картину та надає регіону особливого характеру та краси.

У Законі України "Про туризм", поняття "туризм" визначається як "тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає" [44]. У радянських дослідженнях, "туризм" [52] розглядався як підсистема рекреації та один із видів активного відпочинку. Поняття "рекреація" визначалося як вид дозвільної діяльності людини в закритих приміщеннях та на відкритих просторах, який сприяє відновленню сил, як на природній території, так і за її межами [55, 25].

В сучасному тлумаченні, термін "відпочинок (рекреація)" означає будь-яку діяльність або стан бездіяльності, спрямовані на відновлення фізичного і духовного здоров'я людини, і можуть здійснюватися як на території постійного проживання, так і поза її межами [49].

Отже, для того щоб відпочинок перетворився на рекреацію чи туризм, необхідно залишити межі безпосереднього місця проживання. У нашій роботі термін "рекреація" використовується для позначення діяльності людини,

спрямованої на відновлення її фізичного і духовного здоров'я в процесі відпочинку за межами території постійного проживання.

Вивчення синонімічного вживання термінів "рекреація" і "туризм" у науковій літературі показало, що терміни "туристські ресурси" і "рекреаційні ресурси" використовуються в однаковому значенні. Так, у радянських працях була розроблена "принципова модель територіальної рекреаційної системи" [51], визначаючи "рекреаційні ресурси" як компоненти географічного середовища та об'єкти антропогенної діяльності, що можуть бути використані для організації різних форм рекреаційних занять, завдяки своїм унікальним властивостям.

У термін "рекреаційно-туристичні ресурси" розглядається як природні, історичні, соціально-культурні та інші об'єкти, спроможні задовольняти оздоровчі та духовні потреби рекреантів та сприяти їхньому фізичному відновленню [50].

Вивчення наукової літератури про планування та забудову курортів і місць відпочинку вказує на те, що терміни "туристський комплекс" і "комплекс установ туризму" використовуються для позначення містобудівних утворень, об'єднаних на основі централізації туристичного обслуговування. З цього випливає, що туристичний комплекс представляє собою цілісну систему організації туризму, що включає групи об'єктів туристично-екскурсійного обслуговування.

У останні роки економічного та соціального розвитку України, при наближенні до стандартів життя розвинених європейських держав та врахуванні "відкритих кордонів", зростає тиск на вітчизняну сферу послуг у галузі туризму, рекреації та реабілітації. Щорічно мільйони людей обирають Україну для оздоровлення та ознайомлення з історичними та культурними пам'ятками. Таким чином, підтримка та розвиток цієї сфери стає пріоритетним завданням для держави та приватного сектору. Вплив пасивного відпочинку та активного культурного відпочинку на розвиток різних галузей матеріального виробництва і послуг постійно зростає [11, С. 30-33]. Звичайно, війна на території України, яку спровокувала РФ, припинила потік туристів з європейських країн, проте, через активні бойові дії на півдні нашої держави, потік українських туристів, потік біженців спрямувався в Українські Карпати.

Збільшена увага до цієї сфери також визначена окремими негативними факторами, такими як знецінення благ через швидкий науково-технічний прогрес, погіршення природного середовища та урбанізація. Рекреаційна (відпочинкова) діяльність тісно пов'язана з природоохоронними заходами, поліпшенням медичного обслуговування, розширенням послуг у галузі харчування, торгівлі та побуту, а також відпочинку та розваг.

Розвиток цієї галузі передбачає знаходження оптимального балансу між освоєнням природних ресурсів та відновленням їх властивостей, а також між задоволенням потреб людини у відпочинку та збереженням унікальних природних зон [16, С. 57].

Ефективне рішення цих завдань неможливе без вивчення питань організації простору, де надаються рекреаційні (відпочинкові) послуги. Просторове середовище для рекреації охоплює різноманітні елементи, такі як житло (еко-поселення), громадські центри культури, дозвілля і спорту, паркові та пляжні зони, міські вулиці, інші природні, історико-культурні та соціальні рекреаційні ресурси міста, а також заклади, які працюють на їх базі.

Архітектурне середовище як невід'ємна частина рекреаційного комплексу будь-якої адміністративно-територіальної одиниці виконує не лише естетичні та пізнавальні функції (характер забудови, архітектурні стилі та пам'ятки тощо), але й практичну функцію - ефективну, економічну і, головне, природо- та культуроохоронну організацію простору [28, С. 265].

Отже, дослідження особливостей архітектурно-просторового вирішення об'єктів рекреації (відпочинку) Українських Карпат, виявлення принципів історичної адаптації територій для організації рекреації (відпочинку) та формулювання рекомендацій для удосконалення сучасних архітектурних рішень є ціллю даної роботи.

Для досягнення визначеної мети ми сформулювали ряд завдань, серед яких:

- розгляд сучасного стану наукових та практичних підходів до архітектурно-просторового вирішення об'єктів рекреації (відпочинку) Українських Карпат;

- проведення дослідження історичних процесів та підходів до організації простору рекреації (відпочинку) з урахуванням українського та міжнародного досвіду;

- ідентифікація чинників, що впливають на архітектурну організацію та розвиток сучасних об'єктів рекреації (відпочинку) Українських Карпат;

- розроблення рекомендацій з покращення ефективності архітектурно-планувальних рішень, прийнятих для організації територій рекреаційного (відпочинкового) призначення на території Українських Карпат.

Акцент на питання, пов'язані з організацією архітектурного простору в контексті ефективності рекреації (відпочинку) та збереження культурно-історичного та культурно-мистецького простору, визначає об'єкт нашого дослідження.

Предметом магістерської роботи є *архітектура туристично-рекреаційних закладів Українських Карпат*

Об'єктом дослідження є особливості архітектурно-просторового вирішення туристично-рекреаційних закладів в Українських Карпатах.

Теоретичну базу організації архітектурного простору розробляли такі вчені, як Ю. М. Білоконь, В. М. Вадимов, М. М. Дьомін, А. О. Пучков, І. О. Фомін, Б. С. Черкес, інші науковці. Історико-культурну складову рекреації досліджували Г. М. Гуменюк, В. І. Проскуряков, Г. М. Юрчишин. Окремі дослідження архітектурної спадщини використані у роботах М. В. Бевзи, О. Б. Білінської, О. О. Бойка та інших.

Вибір методів дослідження визначений поставленою метою та завданнями, а також об'єктом та предметом роботи.

Методологічна база дослідження ґрунтується на системі принципів, прийомів і засобів, заснованих на загальнонаукових та спеціальнонаукових методах. Робота ґрунтується на системно-структурному та історичному підходах, що дозволяють систематизувати результати зміни у підходах організації та планування архітектурного простору рекреаційного (відпочинкового) призначення.

Формально-догматичний метод використовувався для розкриття змісту спеціальних термінів, таких як "архітектурно-просторове вирішення", "організація архітектурного простору", "рекреація" та інші.

Виконане дослідження володіє елементами наукової новизни, адже воно є однією з перших спроб в Україні ретельно дослідити історичний шлях та сучасний стан архітектурно-просторового вирішення об'єктів рекреації (відпочинку).

РОЗДІЛ 1.

СТАН ПРОБЛЕМИ, ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Туризм розглядається як глобальне явище з важко керованою, мегамірною загальною структурою, що має вплив на соціальний, політичний, культурний та економічний розвиток. За даними Всесвітньої організації туризму, у 2007 році більше 904 мільйонів людей здійснили подорожі та витратили приблизно 855 мільярдів доларів США щорічно, підтримуючи галузь з приблизно 100 мільйонами співробітників.

Ця глобальна мережа представляє собою складну структуру, що вимагає взаємодії постачальників для задоволення потреб мобільних людей та груп. Разом з тим, з погляду створення нових туристичних комплексів і баз відпочинку, є важливим рахувати зростаючі потреби у дозвіллі та дбати про збереження навколишнього середовища.

В Україні туризм може розвиватися на основі наявних ресурсів, таких як культура, історія, ландшафти та місця для відпочинку. Зокрема, Карпати мають потенціал для приваблення як внутрішніх, так і іноземних туристів. Однак розвиток туристичних баз повинен бути спрямований на збереження природи та надання комфортних та різноманітних послуг для відпочиваючих.

У зв'язку із цим, реформи в Україні, спрямовані на підвищення добробуту громадян, мають сенс та відповідають сучасним тенденціям розвитку. Перспективи розвитку туризму у країні вимагають системної роботи над створенням привабливого туристичного продукту та збереження унікального природного середовища.

Туризм розглядається як глобальне явище з важко керованою, мегамірною загальною структурою, що має вплив на соціальний, політичний, культурний та економічний розвиток. За даними Всесвітньої організації туризму, у 2007 році більше 904 мільйонів людей здійснили подорожі та витратили приблизно 855 мільярдів доларів США щорічно, підтримуючи галузь з приблизно 100 мільйонами співробітників.

Ця глобальна мережа представляє собою складну структуру, що вимагає взаємодії постачальників для задоволення потреб мобільних людей та груп. Разом з тим, з погляду створення нових туристичних комплексів і баз відпочинку, є важливим рахувати зростаючі потреби у дозвіллі та дбати про збереження навколишнього середовища.

В Україні туризм може розвиватися на основі наявних ресурсів, таких як культура, історія, ландшафти та місця для відпочинку. Зокрема, Карпати мають потенціал для приваблення як внутрішніх, так і іноземних туристів. Однак розвиток туристичних баз повинен бути спрямований на збереження природи та надання комфортних та різноманітних послуг для відпочиваючих.

У зв'язку із цим, реформи в Україні, спрямовані на підвищення добробуту громадян, мають сенс та відповідають сучасним тенденціям розвитку. Перспективи розвитку туризму у країні вимагають системної роботи над створенням привабливого туристичного продукту та збереження унікального природного середовища.

Заплановані кошти з бюджету спрямовуються на реалізацію стратегічних завдань щодо підвищення інвестиційної привабливості Львівщини та формування бренду як території туристичного напрямку. Комплекс заходів для розвитку туристично-рекреаційного кластера передбачає річну підтримку ряду напрямків, які складають туристичну галузь Львівщини. Основні ресурси для реалізації цих заходів включають фінансові, матеріально-технічні та робочі ресурси, а джерела фінансування визначаються коштами обласного бюджету [51].

У галузі теорії архітектури та організації просторів висвітлювали цілому ряді досліджень такі вчені, як В. М. Вадимов, Ю. М. Білоконь, М. М. Дьомін, О. Е. Гутнов, А.О.Пучков, В. О. Тімохін, І. О.Фомін, В. В Шулик, Б. С. Черкес.

Містобудівні та ландшафтні аспекти регіону досліджувались вченими, такими як Ю. І. Криворучко, Г. П. Петришин, Б. С. Посацький, Г. М. Шульга, М. М. Габрель, Т. Ф. Панченко.

Щодо історичної та культурно-мистецької складової рекреаційних комплексів Західного регіону України, то дослідження проводили Бевз М. В., Білінська О. Б.,

Гуменюк Г. М., Кугутяк М. В., Лаврук М. М., Лесик О. В., Михайлишин О. Л., Проскураков В. І., Соломченко О. Г., Юрчишин Г. М., Держипільський Л. М., Тимофієнко В. І. та інші.

Рекреаційним районуванням та його аналізом займалися М. Г. Гудима, Ф. Ф. Мазур, В. І. Павлов, М. П. Крачило, М. М. Приходько, С. І. Попович, Н. В. Федоренко.

Архітектурну організацію рекреаційних об'єктів регіону вивчали Божук Т. І., Дутчак С. В., Кащенко Т. О., Проскураков В. І., Слепцов О. С., Тарас Я. М. та інші дослідники.

РОЗДІЛ 2.

КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ

2.1 Історія виникнення рекреаційно-відпочинкових комплексів

Широко прийнято, що рекреаційно-відпочинкові комплекси сформувалися паралельно з розвитком туризму. Туризм у розумінні сучасного явища виник приблизно з середини 18 століття в контексті буржуазного суспільства. Проте це не означає відсутності історично старих форм подорожей, які теж важливо враховувати. Кожна подорож не обов'язково є туристичною; мобільність має різноманітні вияви. Подорожі можуть бути використані як засіб досягнення конкретних цілей, таких як переміщення, міграція, війна, релігійні мети [2, С. 54].

Вже в стародавньому Єгипті, в епоху фараонічного царства, існували рекреаційно-просвітницькі подорожі. Зафіксовано подорожі, що мали метою розкіш, проведення часу, розширення досвіду та релаксацію. Привілейовані верстви населення влаштовували свої подорожі для задоволення, відвідуючи визначені пам'ятки та свідчення давньоєгипетської культури, такі як ступінчаста піраміда Саккара, Сфінкс та великі піраміди Гізи — «споруди, які були побудовані на тисячу років раніше». Всі ці заходи потребували місць для відпочинку, харчування та ночівлі [38, С. 70].

Античні греки також дотримувалися подібних традицій. Вони подорожували в Дельфи, щоб звертатися до оракулу, брали участь у музичних та спортивних змаганнях на Олімпійських іграх [51, С. 233].

В античному Римі також були підстави для подорожей і виборчих видів відпочинку. Із розширенням інфраструктури туристичний рух ставав все більш суттєвим. Близько 300 років нашої ери існувала розвинена дорожня мережа з 90 000 кілометрів сухопутних та 200 000 кілометрів менших сільських доріг, яка використовувалася для перевезення військ, вантажів та пасажирських перевезень. Це сприяло зокрема заможним мандрівникам у справах рекреації та відпочинку.

Починаючи з першого століття, існувала справжня індустрія туризму, яка організовувала індивідуальні та групові поїздки, надавала інформацію та забезпечувала проживанням та харчуванням [51].

Мобільність середнього класу спричинила виникнення різноманітних типів подорожей, що відповідали інтересам різних соціальних груп, таких як купці, студенти, солдати, паломники, мандрівники, жебраки, бродяги та грабіжники.

Починаючи з 12 століття, наукові походи почали набувати значущості. Подорожі до видатних освітніх закладів у Франції (Париж, Монпельє), Англії (Оксфорд) або Італії (Болонья) стали не лише звичаєм, але й важливим елементом навчання.

Мандрівні роки майстрів-мандрівників можна розглядати як своєрідний аналог життєвого навчання для молодших мандрівників. Рукодільні подорожі, туристичні походи та роки мандрівництва, або братства, що виникли з середини 14 століття, були частиною традиційної системи ремесел та цехів [54, С. 159-165].

З 16 століття гільдії встановлювали обов'язковий термін міграції (часто тривалістю три-чотири роки) для європейців як частину освіти. Головна ідея полягала в тому, що людина "дозріває" під час подорожей, навчається розуміти світ та вдосконалює своє ремесло, щоб повернутися як досвідчений фахівець.

Гранд Тур виступає як передвісник сучасного туризму - подорож кавалера, що проводиться молодими дворянами від 16-го до 18-го століття. Це була ретельно спланована подорож тривалістю від одного до трьох років, спрямована на освіту, закінчення виховання, засвоєння соціальних манер та поступове перетворення в розваги та задоволення.

Освітні подорожі буржуазії стали значущим етапом історії туризму з епохи Просвітництва в 19 столітті. Подорожі освіченого середнього класу слугували прототипом для видатних поетів та філософів, таких як Жан-Жак Руссо, Шарль Барон де Монтеск'є, Йоганн Вольфганг фон Гете, Готгольд Ефрем Лессінг, Йоганн Готфрід Гердер та інші.

Ранній етап сучасного туризму встановлюють між серединою 18 століття та першою третиною 19 століття, коли туристичні подорожі стали доступні для

заможних дворян та освічених громадян. Це відзначалося поєднанням навчальних та виховних мотивів з цікавістю та задоволенням, а також намаганням заможної верхньої середньої класу відокремити себе від середнього класу [93].

Етапи розвитку сучасного туризму описують широкий спектр змін та нововведень, що відбулися протягом періоду від першої третини 19 століття до приблизно 1950 року, і розпочинаються з "початкової (вступної) фази", що тривала до 1915 року [50].

У період початкової фази, який розпочався на початку 19 століття, відзначився розвитком центральноєвропейської системи транспорту та перевезень. Цей період також свідчив про революційний розвиток туристичної культури, її популяризацію та диверсифікацію. З впровадженням парового транспорту у Шотландії та Європі почався новий етап, що дозволив коротші подорожі та одноденні виїзди.

Роль залізниці як засобу пересування також великою мірою змінила ландшафт туристичних подорожей, дозволяючи збільшити мобільність. Перші залізничні маршрути відкривалися в Англії, Франції, Німеччині, Швейцарії та Італії, викликаючи зміни у туристичних враженнях та орієнтації.

З 1860-х років почали проявлятися ознаки масового туризму. Подорожі стали популярним явищем, реагуючи на зростаючу потребу відпочинку під час процесів індустріалізації та урбанізації.

У контексті 19 століття з'явилися рульові інструменти та нововведення для подорожей та відпусток. Дорожні літературні тексти, інструкції та звіти про подорожі стали важливим елементом туристичної культури, відображаючи туристичні цілі та уявлення.

У період між 1915 та 1945 роками туризм зазнав перерви через Першу світову війну, і тенденції розвитку стали перехідними. Зростання кількості проживаючих у готелях в Німеччині досягло вражаючих масштабів, а питання відпусток для робітників почало набувати важливості з часів Першої світової війни.

Законодавчі ініціативи, такі як Закон про відпустку робітників у Німеччині від 1873 року та Закон про відпустку робітників у Австрії від 1919 року, позначили період, коли відпустка стала більш розповсюдженою. Розвиток туризму в Австрії

та Швейцарії також відзначався цими нововведеннями, що стали значущими в етапі розвитку сучасного туризму.

Право на відпустку, як це передбачено у сучасних трудових договорах, є однією з ключових досягнень ХХ століття. Наприклад, у Швейцарії законодавство про відпустки не було уніфіковано. Розвиток відбувався на рівні кантонів, де колективні договори, впроваджені з 1930-х років, набували значущого значення, і тижневе відсторонення від оплати праці ставало звичайною практикою. Проте, лише після 1945 року більшість кантонів поширила свої закони про відпустки на всю робочу силу. У Німеччині загальне законодавство про відпустки було прийнято лише в 1963 році [54, 65-72].

Період націонал-соціалізму призвів до нових імпульсів, збільшивши інтенсивність подорожей. Це було пов'язано з масовою відпустковою практикою в Німеччині від 1933 до 1939 року, що перетворило буржуазні подорожі у соціальний або популярний туризм з організованим відпочинком та дозвіллям, що служив ідеології націонал-соціалістичної системи [54].

Завершальна фаза охоплює розвиток туризму від повоєнного періоду до сучасності і є своєрідною "високою фазою". Усі процеси розширення, інновацій та туристичні рухи відображають глобальну релевантність туризму як економічного сектора та символу сучасних індустріальних країн у останні десятиліття [46, С. 65-70].

Безперечно, післявоєнний бум туризму розвивався повільно, з початковим фокусом на внутрішніх подорожах держав. Тільки з 1953 року пропускна спроможність Німеччини повернулася до довоєнного рівня, і інтенсивність подорожей значно зросла з 1960-х років. Організації відпочинку, туристичні агенції та туристичні групи грали важливу роль, а соціальний туризм для сімей та молоді став важливою тенденцією, зокрема для тих, хто мав фінансові труднощі [55].

Наприклад, у НДР виділяють три етапи розвитку туризму. Підготовчий етап із обмеженими дослідженнями у 1950-х, бурхлива експериментальна фаза розвитку у 1960-х під час еволюції масового туризму та фаза консолідації в 1970-80-х роках.

Створення та розширення науково-дослідних та навчальних закладів у сфері туризму в першій половині 1960-х років відбувалося в умовах консолідації умов життя в НДР, яка спрямовувалася на покращення побутових умов та життя у вільний час. Це сприяло створенню важливих умов для розвитку "соціалістичного способу життя".

Європейський туризм переживав "розквіт" з 1960-х років: комерційні туроператори, великі туристичні компанії трансформувалися та конкурували через нові пропозиції для масового туризму. Заміна транспорту на власний автомобіль та авіап перевезення стали сильними тенденціями. Інтенсивність подорожей зросла більш ніж утричі від 1940 до 1991 року, збільшившись з дев'яти мільйонів до близько 32 мільйонів мандрівників [55, С. 17].

Емпіричний інтерес щодо туризму виявився в численних наукових та художніх творах, таких як листи, описи подорожей, транспортні засоби, методичні поради та екскурсійні листівки. Однак найбільший вагомий внесок у цю сферу здійснювали ґрунтовні дослідження, зосереджені на охороні культурної спадщини, просуванні туризму та облаштуванні рекреаційних зон. Наприклад, для дослідників, базуючихся в Дрездені, місцеві зони відпочинку навколо міста та саксонської Швейцарії володіли аналогічним значенням, як для альпійського регіону для експертів Німецького інституту транспортного туризму в Мюнхені.

У цьому контексті слід зауважити есе Йоахіма Гюнтера, економіста з транспорту з Університету транспорту, який у 1957 році опублікував есе в мюнхенському журналі "Хаусблат" на тему "Судноплавство Ельби і його важливість для туризму в саксонській Швейцарії". Видно, що Гюнтер користувався як загальною літературою про туризм до та після Другої світової війни, так і історичною та сучасною літературою, що була розроблена в НДР для розглядуваного регіону.

У середині 1970-х "Робоча група Саксонської Швейцарії в Географічному товаристві НДР" повідомляла про розвиток туризму в регіоні. Публікації, присвячені узбережжю Балтійського моря, особливо 1960-х років, акцентували

увагу на захисті спадщини та туристичному ландшафті. Дослідження Хорста Герке щодо "водозбірного приморського курорту Бінц" є одним із прикладів.

Група "Географія відпочинку" університету Грейфсвальда, зокрема, вивчала "поселення географічних впливів туризму" на узбережжі Балтійського моря та аналізувала "сучасну функціональну структуру деяких туристичних курортів" з метою сприяння "розумному розвитку наших курортних громад".

Протягом 1960-х років, Німецька будівельна академія досліджувала питання ландшафтів, що переважно пристосовані для "відпочинку на відпочинку". Архітектор Готфрід Вагнер висловлював скарги щодо відсутності критеріїв для визначення рекреаційної цінності [55]. За Вагнеровою думкою, розвиток туризму був менш важливим, ніж привабливість природи, особливо водойм. "Кардіостимулятори", що є відпочивальниками у наметах, спочатку з'являлися періодично, а потім стали масовим явищем, що призвело до створення громадських об'єктів, таких як транспортні засоби. Зазначено, що ці нові рекреаційні ландшафти, обрані самими відпочиваючими, навіть могли використовуватися протягом майже цілого року завдяки постійному розміщенню [49].

2.1.1 Класифікація туристично-рекреаційних закладів

Туристично-рекреаційні заклади відрізняються великою різноманітністю, а номенклатура типів (різновидів будівель, споруд та їх комплексів) надзвичайно широка. Ця різноманітність обумовлена різнорідними поєднаннями форм відпочинку і туризму, а також контингентом туристів і відпочиваючих.

Зазвичай для розрізнення типів туристично-рекреаційних установ фахівці зосереджують увагу на таких ознаках, як функціональна спрямованість, стаціонарність, сезонність експлуатації, величина і ін. Ці ознаки, іноді називають «критеріями», є основою для переважної частини класифікацій, які представлені у спеціальній і нормативній літературі [1-10, 12].

Зазначимо, що ці ознаки і критерії визначені в глобальному кодексі туризму Всесвітньої туристичної організації. Однією з найважливіших ознак, яка розрізняє

типи туристично-рекреаційних закладів, є їх стаціонарність. Стаціонарними називаються непереміщувані об'єкти.

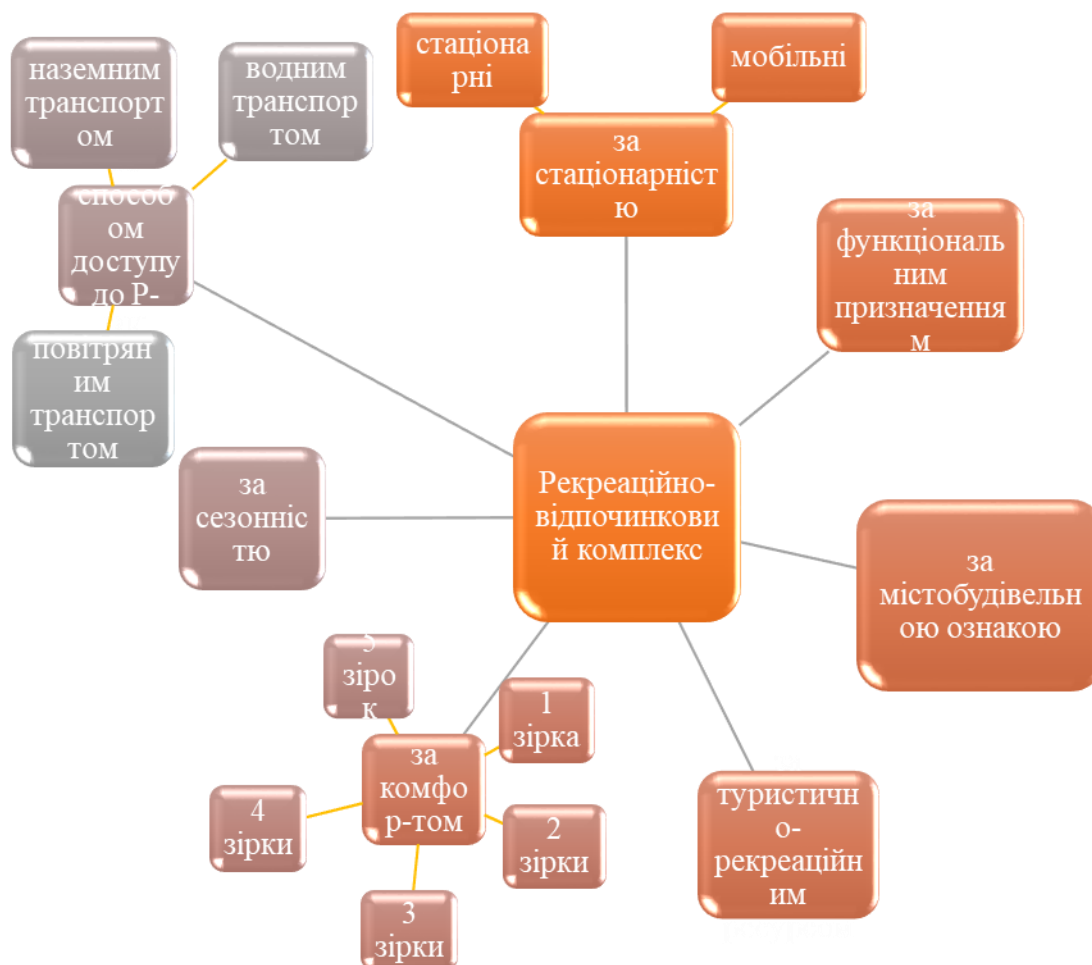

Рис.1 Класифікація туристично-рекреаційних закладів

Туристично-рекреаційні заклади виявляють велику різноманітність, а їхні типи можна класифікувати за різними ознаками. Однією з ключових ознак є стаціонарність об'єктів. Капітальні будівлі, спроектовані для постійної експлуатації до повної амортизації, вважаються стаціонарними. Нестаціонарні споруди, які можна переміщати, включають транспортабельні об'єкти для ночівлі та обслуговування відпочиваючих, такі як намети, автопричепи та збірно-розбірні будиночки.

Іншим критерієм класифікації є сезонність експлуатації. Тут виділяють установи цілорічної і сезонної експлуатації, які можуть бути як стаціонарними, так і нестаціонарними.

Також важливим критерієм є розмір або місткість туристично-рекреаційних комплексів. Вони можуть бути поліфункціональними, об'єднуючи різні функції, або спеціалізованими, зорієнтованими на конкретний вид відпочинку або розваги.

Така різноманітність типів об'єктів та їхніх характеристик служить основою для подальших класифікацій і дозволяє створювати різноманітні відпочинково-рекреаційні комплекси, спрямовані на різні потреби і смаки відпочиваючих.

2.2 Теоретичні аспекти організації рекреаційно-відпочинкових комплексів

Місця заміського відпочинку та туризму, розглядані як об'єкти архітектурно-ландшафтного проектування, представляють собою завдання із складною структурою. Це обумовлено тісним взаємозв'язком з завданнями з охорони природи, а також необхідністю враховувати різноманітні фактори планування, санітарно-гігієнічного та соціального характеру на високих масштабно-містобудівних рівнях.

Рекреаційна зона, або зона відпочинку, представляє собою територіальне утворення площею від декількох десятків до сотень квадратних кілометрів, що об'єднує окремі місця відпочинку, комплекси рекреаційних установ і пристроїв. Вона має єдину планувальну організацію, систему обслуговування, транспортного та інженерно-технічного забезпечення. Такі зони зазвичай розташовані біля міст для задоволення потреб їх населення в короткочасному і частково тривалому відпочинку.

Найбільш відвідувані зони відпочинку, які розташовані поблизу міст, відрізняються високим рівнем благоустрою для забезпечення ландшафту високим рекреаційним навантаженням. Зони, розташовані на значній відстані від міст, можуть мати більш простий благоустрій та наближатися до природного середовища. Розміщення зон визначається наявністю відповідних рекреаційних ресурсів, таких як лісові масиви, річки і озера.

Враховуючи інтенсивне використання природних ресурсів, особливо лісових масивів та прибережних зон, які вивчаються відпочиваючими, важливо забезпечити належний рівень благоустрою, що включає створення доріг, стежок,

газонів, а також встановлення лав, урн, питних фонтанчиків та інфраструктури. Залежно від конкретних вимог та характеру відпочинку в зонах можуть розміщуватися різні типи об'єктів, такі як групи будиночків-бунгало, компактні будинки чи вищі будівлі.

Враховуючи диференціацію відпочинкових зон, проєктувальники рекомендують використовувати різні типи забудови, такі як одноповерхові будиночки-бунгало для зон масового короткочасного відпочинку та більші будинки для тривалого відпочинку. Це дозволяє оптимально використовувати територію, забезпечуючи зручності для відпочиваючих і утримуючи екологічну рівновагу природного оточення.

Такий підхід до проєктування дозволяє врахувати різні потреби та смаки відпочиваючих, забезпечуючи комфорт та екологічну безпеку у зонах відпочинку та туризму.

2.3 Містобудівні умови і планувальна організація рекреаційно-відпочинкових центрів

Питання планувальної організації різних типів туристичних центрів у магістерській роботі базується на фактографічному матеріалі, який охоплює реалізовані та потенційні проєкти зарубіжних і вітчизняних туристських центрів, а також частково великих міст. Аналіз 14 проєктів розкриває різні типи туристичних центрів, таких як культурно-пізнавальні, подієві, курортні, центри паломництва. Структурно-планувальна схема туристичних центрів є системою, що представляє впорядковану взаємодію елементів території з ієрархічною структурою і цілісністю. Для аналізу закономірностей планувального розвитку використовуються різноманітні показники, такі як зв'язок між структурними одиницями, напрямки основних туристичних коридорів, розташування туристичних комплексів та їх концентрація в структурі.

Визначення професора Панченко Т.Ф. щодо планувального каркаса і заповнення планувального каркаса визначає основні елементи планувальної структури територіальних утворень [38]. Планувальний каркас туристичних

центрів включає планувальні центри та осі. Планувальні центри - це ключові об'єкти, які туристи найчастіше відвідують, утворюючи основні маршрути.

Під час складання схем структурно-планувального розвитку міста, етапно виокремлювали туристично-планувальний каркас та різні туристичні території. Це включає ключові об'єкти, планувальні осі, центральне поліфункціональне ядро, спеціалізовані підцентри та основні комунікаційні зони для активного туризму.

Центральне ядро зазвичай володіє універсальним набором функцій, високим рівнем їх концентрації та інтеграції, що сприяє високому ступеню освоєння території. Таким чином, просторова структура центру, фіксована в міському плані, визначає туристичну привабливість та індивідуальність міста. Проте індивідуальність проявляється не лише у просторово-планувальному аспекті, але й у соціально-функціональному, а саме у здатності міста постійно накопичувати, відтворювати та навіть генерувати нові види та цілі туристичної діяльності [4, С. 32].

Туристичні комплекси формуються на основі одного або кількох "ключових об'єктів екскурсійного показу", які розташовані в пішохідній доступності один від одного. Ці об'єкти розглядаються як планувальні центри формотворчих комплексів.

2.3.1 Типи структурно-планувальних схем розвитку простору композиційно-планувального туристичного каркасу:

В результаті дослідження визначено кілька типів структурно-планувальних схем, які є основними варіантами розвитку простору композиційно-планувального туристичного каркасу:

Лінійний тип - послідовне розміщення туристичних комплексів вздовж основної планувальної осі.

Радіальний тип - розміщення тематичних туристичних комплексів навколо туристично-розподільного центру з подальшим з'єднанням маршрутами.

Перехресно-променевий тип - дисперсне розміщення туристичних комплексів, пов'язаних тільки з розподільчим центром.

Мережевий (компактний) тип - розміщення туристичних комплексів з багатьма маршрутними зв'язками, які об'єднуються як навколо головного комплексу, так і між собою [51, С. 143].

Отже, аналіз містобудівних умов розташування кожного типу туристичного центру дозволяє виявити взаємозв'язок між структурними туристичними одиницями і визначити напрямки основних коридорів активного туризму між туристичними комплексами, у межах транспортної та пішохідної доступності.

2.3.2 Організація територій туристично- рекреаційних закладів

Організація територій структурується через впорядкований склад елементів у взаємозв'язку, ієрархічній залежності та цілісності, що утворює планувальну структуру територіальних утворень. Планувальний каркас туристичних територій включає в себе планувальні центри та осі. Планувальні центри, такі як історичні палаци, замки, виставкові та спортивні комплекси, конгрес-центри, є головними об'єктами відвідування туристів [51, С. 75].

Планувальні осі представляють собою транспортні та пішохідні маршрути, якими здійснюється під'їзд до основних об'єктів відвідування туристів. У процесі проектування туристичних зон, які складаються з декількох комплексів, рекомендується класифікувати об'єкти відвідування за їхньою значущістю та популярністю. Головним планувальним центром зони стане найбільш значущий та популярний туристичний об'єкт. Також планувальні осі можуть бути ранжовані за ступенем важливості, де основною буде та, яка веде до найбільш відвідуваного туристичного об'єкта. Решта осей служитимуть для забезпечення зв'язку між комплексами та об'єктами в межах туристичної зони.

Визначення планувальної структури туристичних територій дозволяє оптимізувати їх організацію, забезпечуючи зручні та короткі зв'язки між місцями масового відвідування, обслуговуючими центрами та транспортними вузлами. Також це сприяє раціональному розподілу туристичних потоків, зв'язку територій із сусідніми громадськими центрами, ландшафтно-рекреаційними зонами, а також

створює передумови для поетапного розвитку туристичних територій та формування їх архітектурно-художнього обличчя.

2.3.3 Функціональне зонування територій туристично- рекреаційних закладів

Функціональне зонування територій визначається виділенням окремих ділянок з різною інтенсивністю ознак. Туристичні території в містах відрізняються високою функціональністю, об'єднуючи обслуговування туристів та різноманітні функції для місцевого населення, включаючи роботу, проживання та різні види обслуговування – культурне, побутове, адміністративне. У процесі формування територій туристичних комплексів та зон рекомендується визначити функціональні підзони:

Зона прийому і обслуговування туристів;

- Громадська зона, що виконує адміністративні, обслуговуючі та сакральні функції;
- Житлова зона;
- Ландшафтно-рекреаційна зона.

При формуванні туристичних комплексів та зон важливо здійснювати просторове розділення різноманітних функцій, що сприяє функціональному зонуванню та встановленню містобудівних регламентів розвитку та використання ділянок з різними функціями. Небажано розташування виробничих об'єктів на територіях туристичних комплексів, і їх розміщення зазвичай розглядається як тимчасове, до їхнього винесення чи перепрофілювання. На території туристичних комплексів рекомендується концентрувати об'єкти обслуговування туристів вздовж основних туристичних маршрутів. Частина просторів, які виходять на туристичні вулиці, можна використовувати для розміщення літніх кафе, озелених зон відпочинку для туристів, а також для створення пішохідних зон, що перетинають сусідні вулиці та інші проїжджі шляхи. Важливо забезпечити збереження житлових дворів з дитячими майданчиками, господарськими та іншими облаштуваннями в кварталах житлової забудови.

2.4 Об'ємно-просторове вирішення рекреаційно-відпочинкових комплексів

2.4.1 Зарубіжний досвід рекреаційно-відпочинкових комплексів

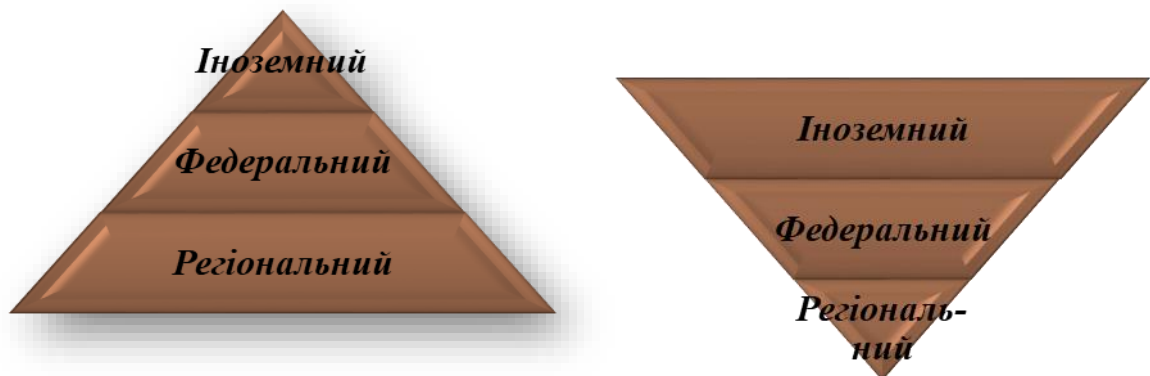
В залежності від історичних подій, культурних особливостей, глибини їх впливу на свідомість людей, наявності природних ресурсів, географічного положення, кліматичних умов та інших факторів, сучасні рекреаційно-відпочинкові комплекси формуються з урахуванням важливих характеристик наявної забудови. Це досягається шляхом впровадження новаторських архітектурних рішень, які зумовлені науково-технічним прогресом, а також через реконструкцію та пристосування існуючих об'єктів під потреби рекреації, а також шляхом синтезу зазначених вище методів.

Рекреаційна індустрія, увійшовши в XXI століття, стала значущим соціальним і політичним явищем, впливаючи на світову архітектуру та економіку багатьох країн і регіонів. Згідно з даними Всесвітньої туристичної організації (ВТО) у 2009 році рекреаційні потоки становили приблизно 700 мільйонів людей щорічно, і приносили дохід понад 500 мільйонів доларів США, що складало 8% від світової торгівлі товарами і послугами. У сфері рекреаційної індустрії зайнято близько 250 мільйонів людей, що становить 9% від загальної зайнятості у світі [2].

Рекреаційна індустрія є привабливим інструментом економічного розвитку для багатьох країн. У деяких країнах вона розглядається як вид експортної промисловості, що надає суттєву підтримку, особливо для країн у стадії розвитку, допомагаючи їм переходити від низько конкурентоспроможного виробництва та сільського господарства, залежного від глобального ринку, до створення конкурентоспроможного рекреаційно-туристичного продукту в приватному чи державному секторі. Рекреаційна індустрія є ключовим фактором економічного розвитку для багатьох країн у розвитку, таких як країни Африки, Азії, Південної і Центральної Америки, яка здатна приносити дохід, збільшувати рівень зайнятості населення та приваблювати іноземну валюту [51].

Наприклад, Республіка Шрі-Ланка може розвивати свою економіку за допомогою створення унікальних архітектурно-планувальних об'єктів – багатофункціональних рекреаційно-туристичних комплексів. Ці комплекси можуть задовольняти всі потреби комфортного відпочинку, використовуючи традиційні методи «аюрведа», практикувані буддистськими монахами, та реалізовувати відновлювальні та лікувальні комплекси на основі практик йоги. Враховуючи регіональні методи лікування та відновлення здоров'я в храмах монастирів, такі комплекси мають потенціал стати визначальним елементом розвитку Шрі-Ланки [34, С. 23].

Рекреаційна індустрія виявляється вигідною та високооплатною галуззю національної економіки, її функціонування базується на взаємодії між попитом і пропозицією. Рекреаційні потоки традиційно класифікуються на регіональні, федеральні та міжнародні. Структура цих потоків за чисельністю та обсягом валютних надходжень може бути представлена на відповідній діаграмі (Рис.2)

Рис.2. Зліва направо: Структура рекреаційних потоків за чисельністю; Структура рекреаційних потоків за валютними надходженнями.

З діаграми випливає, що, незважаючи на те, що іноземний потік є найменшим за чисельністю, він приносить найбільший прибуток.

Останнім часом рекреаційна індустрія стрімко розвивається. У багатьох країнах будуються нові об'єкти інфраструктури для відпочинку, багато з яких отримують світове визнання.

На сучасному етапі активно розвивається напрям екологічного туризму, особливо популярного у країнах з високим рівнем доходу (США, Японія, Франція, Німеччина, Бельгія). Туристичні фірми пропонують нові екомаршрути, цікаві природні місця і унікальні явища, сприяючи відпочинку в екологічно чистих областях, відвідуванню заповідників і заказників, а також дослідженню флори і фауни .

Наприклад, у 2011 році на Шрі-Ланці відкрили рекреаційно-туристичний комплекс "Sinharaja". Цей комплекс розташований так, що вікна готелю виходять на гори, покриті тропічним лісом. Він пропонує різні послуги, такі як масаж, спа, купальня-озеро з джерельною водою, а також різноманітні курси за системою "аюрведа". Ресторан на відкритому повітрі пропонує гостям страви національної кухні, приготовані з натуральних і екологічно чистих продуктів. Місцезнаходження курорту також сприяє заняттям різноманітними активностями, такими як катання на гірських велосипедах, плавання на байдарках та прогулянки в дикій природі. Рекреаційно-туристичний комплекс "Sinharaja" в тропічному лісі є одним з останніх будівельних проектів на Шрі-Ланці, розробленим відповідно до сучасних тенденцій екотуризму, спрямованих на фізичне, психологічне і емоційне відновлення людини [19, С. 52].

Зокрема, історичний приклад - Ланкатілеке віхара. Це унікальний буддистський храм, споруджений із каменю, цегли та вапняку у 1344 році під час правління короля Буванекабаху IV. Його зведено на нерівній виступі скали, що спонукало архітекторів дотримуватися асиметричної структури фундаменту.

Рис. 3 Зліва направо: Ланкатілеке віхара. Головний вхід; колонада .

Віхара - це унікальний храм-шпиталь, споруджений практично повністю із каменю в 1446 році королем Гампола Вікрамбаху. Він розташований на вершині гори і виступає центральним яскравим елементом для всієї околиці. З часом вивірені картини, що відображали події того періоду, визначають стиль, в якому споруджено храм. Та архітектура віхари вбирає в себе риси, що є характерними для архітектури на півдні Індії.

Рис. 4 Зліва направо: Гадаладенія віхара, головний вхід; частина фасаду .

Наприклад, в Італії, європейській країні, де сільське господарство, а зокрема, виноробство, стало справою сімейною, визначається славою за збереження традиційної сільської (регіональної) архітектури. Тут видно вплив замкової архітектури, а також гармонійне поєднання елементів сільського та замкового стилів. Італія є відомою своїм агротуризмом (сільським туризмом) і, разом з Францією та Іспанією, лідирує в цьому напрямку відпочинку. Це чудова можливість відпочити, відчувати справжнє італійське сільське життя. Тут сільські оселі часто отримують назву "агрікол". У Італії налічується понад 10 тисяч вілл та садиб, які гостинно відчиняють свої двері для любителів сільського туризму. Вражаючим прикладом цього є регіон Тоскана.

Рис. 5 Зліва направо: Віла Тоскана, Італія. Вигляд з басейном .

У Італії агротуризм набуває все більшої популярності. Його розвиток почався ще в 70-х роках минулого століття як доповнення до основної сільськогосподарської діяльності. Спочатку це була непрофільна справа для фермерів, спрямована на підвищення їхнього фінансового становища без великих інвестицій. Агротуризм у період з 20-х до 30-х років минулого століття був не лише доступним з фінансової точки зору, але й досить скромним, і тому не користувався значною популярністю.

Рис.5 Наслідування елементів сільської архітектури у сучасній забудові Італії .

Особливу увагу привертають архітектурні концепції, що стосуються розробки рекреаційних та відпочинкових комплексів, побудованих на основі елементів сільської та замкової архітектури.

Рис. 6 Готельно-відпочинковий комплекс в Тоскані .

В плані сільського туризму Хорватія також має свій власний досвід. Найбільший розвиток сільського туризму відзначений у невеликих містах, які відокремлені від міського шуму. Наприклад, на північному заході Хорватії, в передмісті поблизу міста Біловар, розташований комплекс сільського туризму, що займає понад 70 000 квадратних метрів землі та включає 4 будівлі.

Перший будинок об'єднує ресторан та добре обладнаний винний льох (150 м²) разом із двома двомісними номерами на першому поверсі, спорудженими у 2010 році. Ресторан в оформленні традиційного стилю ідеально підходить для бізнес-зустрічей та різноманітних святкувань для груп туристів. Інша будівля, площею 240 м² і на два поверхи, включає допоміжні кухні, туалети, салон на 25 осіб на першому поверсі та конференц-зал на 40 осіб на другому поверсі. Третя структура використовується як ігрова кімната для дітей.

Четверта власність, облаштована на площі 180 м², розташована на двох поверхах і має 5 двомісних номерів, оснащених 4-зірковими умовами. Вони повністю обладнані масажними ваннами, рідкокристалічним телевізором, міні-баром, кондиціонером та приватною терасою з видом на сільський ландшафт. Виноградники розташовані у чотирьох місцях з загальною площею 5 га та 34 000 лоз. У комплексі також є кемпінг.

Рис. 7 Комплекс для сільського туризму в маленькому місті. Біловар.

Культурі традицій, яку згадували вище, в архітектурно-планувальному вираженні в розробці рекреаційно-відпочинкових об'єктів в Данії протиставляється шлях інтеграції та впровадження сучасних тенденцій у туристичну забудову.

Рис. 8 Комплекс на західному узбережжі Данії .

У контексті розгляду протилежностей та конфронтації між сучасними та традиційними тенденціями у будівництві та реконструкції рекреаційно-відпочинкових комплексів, варто приділити увагу особливостям підходу до цієї проблеми в одній з найпрогресивніших та найбагатших країн світу - Швейцарії.

Біля старовинних замків, що виглядають як чарівні силуети на фоні сніжних вершин Альп, швейцарці творять шедеври сучасної архітектури або реставрують старі споруди, адаптовуючи їх до потреб сучасного життя.

В цій альпійській країні функціонує понад 6 тисяч архітектурних бюро, що породжує значну конкуренцію між ними. Багато з цих архітектурних фірм мають світовий реноме і реалізували проекти не лише в Швейцарії, але й у таких країнах, як Південна Корея, США, Німеччина, Італія, Аргентина чи Бразилія.

Рис. 9 Зліва направо: Готель-ресторан Altes Pfarrhaus, Бад-Уберкінген та Курорт туризму в Андерматті Швейцарія .

В Андерматті, 42 житлових будинки та п'ять готелів спираються на інфраструктурну базу, що включає підземні гаражі та сучасні технології. Таким чином, весь курорт позбавлений автомобілів. Готель Чеді Андерматт, що має 4 зірки та є частиною Gotthard Residences, що експлуатується Radisson Blu, в даний час знаходиться на протилежному боці від залізничної станції Андерматт та будується. Його інфраструктура включає близько 180 номерів та апартаментів. Цей готель безпосередньо пов'язаний із Residence, яка пропонує 90 обслуговуваних апартаментів.

Туристичний курорт в Андерматті виступає своєрідним посередником між традиційною забудовою та інноваційним використанням матеріалів для забезпечення максимального комфорту. Цей курорт позитивно впливає на кількість мешканців та створює нові робочі місця. Згідно з дослідженням, замовленим Кантоном Урі, податкові надходження в громаді Андерматта зросли з моменту будівництва курорту.

Будівництво туристичного курорту в Андерматті розпочалося в 2011 році, і вже тоді кількість мешканців зросла на майже 300, до 1600 осіб, з 170

працівниками. Податкові надходження для фізичних осіб зросли на 1,4 млн. швейцарських франків у громаді Андерматта. Згідно з дослідженням, цей ріст триває, але розповсюджується на весь кантон. Прогнозується створення ще 1700 робочих місць до 2022 року.

Однак, на думку авторів дослідження, для повного використання цього потенціалу необхідні вдосконалення в різних сферах, зокрема в області житлового будівництва та розвитку транспортної інфраструктури. Ці заходи сприятимуть сталому росту та подальшому розвитку регіону.

Рис. 10 Селище Андерматт-Реус. Швейцарія.

Завершення курортного комплексу селища Андерматт-Реус включає близько 500 відпочинкових квартир у 42 будівлях, 28 шале, конгрес-зали, громадський критий басейн та поле для гольфу на 18 лунок. Курорт також налічує шість готелів різного рівня (від 4- до 5-зіркових), серед яких виділяється вже відкритий готель класу люкс Чеді Андерматт. Структура курорту включає зимові спортивні майданчики Андерматт і Sedrun, які об'єдналися в Skiarena Андерматт-Sedrun з 120 схилами. Засновник, інвестор та підприємець Саміх О. Савіріс володіє 51% акцій Andermatt Swiss Alps AG. З початку 2019 року Orascom Development Holding планує придбати більшість акцій у найближчі два роки.

Skiarena Андерматт-Sedrun представляє собою обширний регіон для зимових видів спорту, що розпочинається від Гемштока в Урі та пролягає через Oberalppass до Sedrun в кантоні Граубюнден і нараховує 120 схилів. Компанія Андерматт Sedrun Sports AG (ASA), яка є дочірньою компанією Andermatt Swiss Alps AG,

вклала 130 мільйонів франків у розширення, додавши 14 підйомників і різне снігозатрушувальне обладнання.

Проект Skiarena було затверджено Федеральним бюро транспорту в липні 2014 року, а завершено в грудні 2018 року. Два гірськолижні підйомники та три крісельні підйомники тепер з'єднали Андерматт з проходом Обералп, а гірськолижна зона тягнеться від Обералпа до Седруна.

Поле для гольфу в Андерматті Швейцарські Альпи охоплює площу 1,3 квадратних кілометрів. Відкрите офіційно в 2016 році, це гольф-поле «шотландського стилю» розраховане на понад 6 кілометрів, відповідаючи міжнародним стандартам турніру, і було розроблене архітектором Куртом Роскнехтом. Благодаря 9-лунковим полям для гольфу в Realp, Sedrun та Source du Rhône, Андерматт став місцем для гольф-регіону Швейцарських Альп.

У 2016 та 2017 роках це поле для гольфу було визнано кращим у Швейцарії згідно з Всесвітньою нагородою для гольфу.

У Англії також існує цікавий підхід до рекреаційно-курортної забудови, який відрізняється від розглянутих раніше прикладів. Специфікою англійського підходу є переоснащення та реконструкція громадських будівель та родинних маєтків, перетворюючи їх на рекреаційно-відпочинкові комплекси.

Рис. 11 Кантон Урі.

Уряд Урі адаптував план кантонної структури для туристичного курорту Андерматт, внісши коригування, які потребують затвердження Федеральною

радою. Цей крок є важливим для реалізації туристичного проекту від Orascom Hotels & Development (OHD).

14 листопада 2006 року рада уряду Урі внесла зміни до плану структури кантону, що регламентує подальші кроки стосовно просторового планування запланованого туристичного курорту Андерматт. Зміни були представлені на затвердження Федеральній раді.

Проект туристичного курорту, розроблений Orascom Hotels & Development (OHD), відповідає секторальним планам і концепціям просторового планування федерального уряду та сусідніх кантонів. Це дозволяє йому відповідати принципам просторового планування, що стосуються регіону Готхард, і забезпечує сумісність із сприятливим впливом на простір та навколишнє середовище.

Рис. 12 Андерматт (кантон Урі).

Рис. 13 Перевал Готхард (кантон Урі).

Генеральний план інвестора передбачає приблизно 3000 ліжок для гостей у готелях, апартаментах та будинках для відпочинку. Кількість ліжок у регіоні Андерматт збільшилася з 1300 до близько 4 300. Рада уряду отримала 34 коментарі від сусідніх кантонів, муніципалітетів, екологічних організацій та громадськості під час участі в коригуванні структурного плану. Результати процесу вказують на підтримку сусідніх кантонів, які вбачають у туристичному курорті можливості для економічного розвитку регіону Готхард разом з кантоном Урі.

Проект отримав широку підтримку населення. Взагалі розглянута площа поселення в районі "Реуссен" для вілл для гольфу спричинила критику, але через готовність інвестора відмовитися від цього елемента, змінений план конструкції

передбачає збереження цієї території. Враховуючи сучасні знання, більшість цієї землі можна використовувати для сільського господарства без обмежень. Планування району також передбачає заходи безпеки від природних небезпек (лавин, повеней, скель). Проект туристичного курорту не містить "острівної забудови", що вважається небажаним за принципами просторового планування [43, С. 394].

При визначенні нової площі поселення враховано природні небезпеки, такі як лавини, повені та скелі. У випадку виявлення дефіциту захисту від повеней, кантон наразі вивчає можливі заходи для забезпечення необхідного захисту. Зона утримання на північному березі Фуркареус планується функціонально зберегти, зокрема, з урахуванням вимог захисту від повеней.

Під час огляду документів структурного плану стало зрозуміло, що будь-яка цивільна посадкова площадка для вертольотів у зв'язку з туристичним курортом не може бути реалізована. У додаток до цього до плану структури були включені конкретні інструкції з енергоефективного будівництва та експлуатації туристичного курорту.

У рамках участі громадськості також були висловлені пропозиції щодо різних аспектів, таких як дорожній рух, охорона природи, сільське господарство та архітектурний дизайн курорту. Важливість цих питань виявиться лише на наступних етапах процедур, таких як напрямне планування (план зони, проектний план району, дозвіл на будівництво).

Рада уряду розраховує на рішення федерального уряду щодо коригування плану структури до кінця поточного року. Після цього муніципальні влади Андерматта та Госпенталу планують інформувати громадян про подальші етапи перегляду місцевих норм будівництва та зонування на спеціальних інформаційних заходах. Починаючи з середини січня 2007 року, їм намічено провести процедуру планування туристичних зон в межах їхніх громад.

Колишній готель *Royalist*, в Стоу-он-Уолд в Котсуолд. Вік цього готелю датується 947 роком, і він згадується в Книзі Рекордів Гіннеса як найстаріший в Англії .

Курорт в Китаї — це проект зменшення бідності, який забезпечує збіднілі домогосподарства затишними квартирами та можливостями працевлаштування. Курорт лісового туризму Шуанлонггу в автономному регіоні Ронгшуй Мяо, автономний район Чжуанг Гуансі Чжуань на півдні Китаю.

Рис. 14 Сінхуа (Китай).

Відпочинкові комплекси ОАЕ характерні своєю модерністю, новітніми матеріалами, штучними ландшафтами та екзотичними інтер'єрами. Це країна, яка на сьогоднішній день має найбільш розвинену сітку туристично-відпочинкових послуг.

Рис. 15 Місто-курорт Дубаї.

2.4.2 Особливості формування системи туристично- рекреаційних закладів України

Аналіз формування системи рекреаційно-відпочинкових комплексів в Україні вказує на нерівномірне і не завжди раціональне їх використання та розташування. Серед розглянутих комплексів можна виділити три типи: природно-ландшафтні, історико-мистецькі та інфраструктурні. Найбільш освоєні райони включають Надвірнянський, Сколівський та Долинський райони, тоді як Косівський, Верховинський та Коломийський райони ще не розвинуті на повну потужність,

незважаючи на потенціал для розбудови історико-мистецького рекреаційного ресурсу [2, С. 54].

На основі опрацьованого матеріалу виділено різні групи відпочинкових комплексів, такі як об'єкти відпочинку та проживання, що включають мотелі та готелі. Наприклад, варто зазначити відпочинковий комплекс "Шепільська" на Стрийщині. Розташований у затишному урочищі в передгір'ї Карпат між курортами Трускавець та Моршин, цей комплекс пропонує чисте повітря, мальовничу природу, спокій, комфорт та затишок, що створює ідеальні умови для відпочинку з сім'єю та набуття нових сил.

Рис. 16 Відпочинковий комплекс «Шепільська» (Стрийщина) [7].

Об'єкти інфраструктури включають придорожні готелі та ресторани. Наприклад, готельно-відпочинковий комплекс "Наварія Нова" у Львові пропонує ідеальне розташування для подорожуючих. Комплекс включає готель та ресторани, розташовані на березі озера. Сучасний конференц-зал створює можливість поєднати відпочинок з проведенням ділових зустрічей [7].

Рис.17 Готельно-відпочинковий комплекс «Наварія нова» (Львів).

Об'єкти паломництва включають реколекційні центри, паломницькі центри, храми та храмові комплекси . Прикладом в цьому контексті є паломницький центр в Умані, який знаходиться в сприятливому положенні для розвитку завдяки значним релігійним інвестиціям туристів.

Рис. 18 Зарваниця, готельний комплекс; Гошів, готельний комплекс

Санаторно-лікувальні об'єкти та об'єкти історико-мистецької та архітектурної спадщини (автентичні садиби, будинки) також є складовими рекреаційно-відпочинкових комплексів. Наприклад, рекреаційний комплекс "Шепільська" на Стрийщині розташований у мальовничому передгір'ї Карпат між курортами Трускавець та Моршин. Чисте повітря, природа та спокій створюють ідеальні умови для відпочинку та відновлення сил .

Архітектурно-планувальна організація та розвиток сучасних рекреаційних об'єктів визначаються на основі авторських досліджень 150 об'єктів, враховуючи архітектурно-ландшафтну інвентаризацію, аналіз проектів та статистичних даних. Особливості включають підвищену атрактивність територій відпочинку, зменшення площі територій окремих комплексів та диференціацію зон відпочинку.

Розвиток рекреації в Україні орієнтований на ресурсну базу, зокрема санаторно-курортні комплекси в Трускавці, Східниці, Моршині та Береговому. Приватний бізнес допомагає оновити архітектуру та покращити обслуговування в таких комплексах. Конкуренція заохочує підприємців до креативних ідей щодо організації територій та інфраструктури .

Рис. 19 Туристично-рекреаційні комплекси. Східниця, Трускавець, Моршин.

Рекреаційно-відпочинкові комплекси зазвичай включають ресторани, ферми для кухні, лікувально-діагностичні приміщення, басейни, сауни, тренажерні зали, дитячі кімнати, диско-бари та зони для трансляції фільмів та концертів.

Мережа рекреаційно-відпочинкових комплексів у Карпатах призначена для тих, хто обирає активний відпочинок. Тут можна насолоджуватися верховою їздою, квадроциклами та веслуванням на байдарках. Архітектура комплексів Карпат гармонійно вписана в природний ландшафт і вражає своєрідністю регіонального стилю.

Один із таких унікальних готельно-відпочинкових комплексів – «Вежа Ведмежа» у Славському (Львівщина). Розташований у живописному куточку Карпат, цей комплекс вражає своєю унікальною локацією серед гірських схилів та біля гірської річки.

Рис. 20 Готельно-відпочинковий комплекс «Вежа Ведмежа» у Славському (Львівщина).

Ще один цікавий туристично-рекреаційний комплекс у Славському «Перлина Карпат». Розташований у гірській місцевості та пропонує розваги та активний відпочинок на свіжому повітрі.

Рис. 21 туристично- рекреаційний закладіву Славському «Перлина Карпат» .

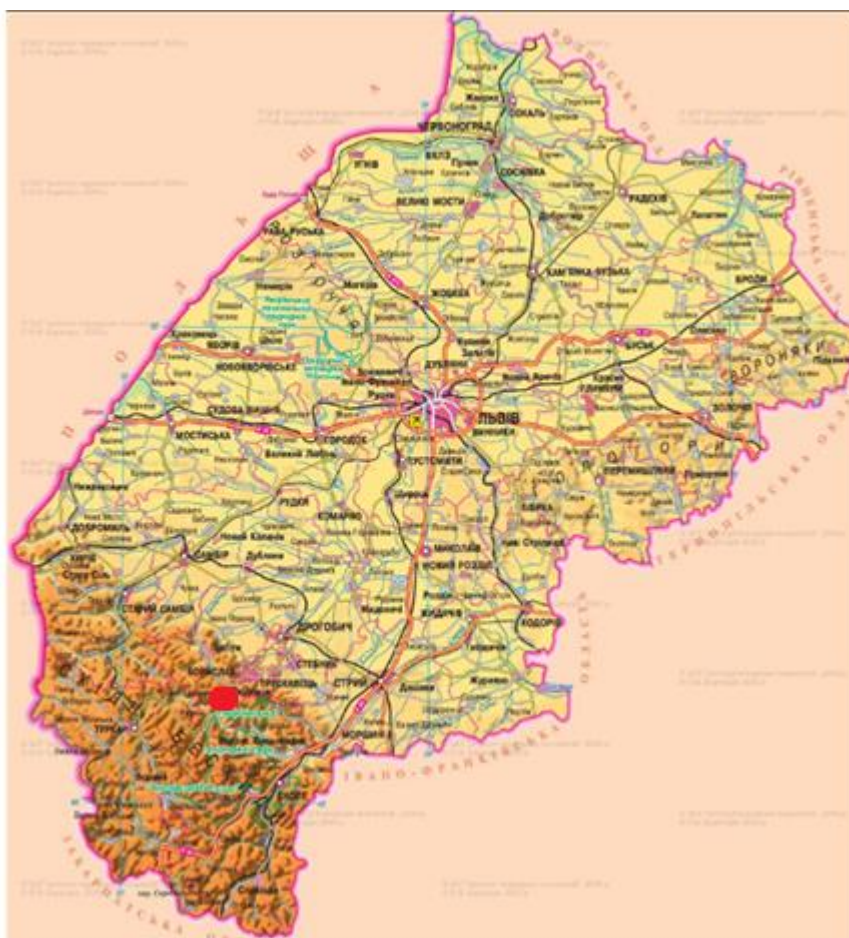
Туристично- рекреаційний заклад «Коруна» збудований у селищі Татарів. Він вміщає готель, 8 дерев'яних котеджів, ресторан, сауну. Інтер'єр готелю виконаний в карпатських традиціях — поєднання каменю та дерева, живого вогню каміна і старовинних меблів.

РОЗДІЛ 3. ПРОЕКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ

3.1 Архітектурно-планувальні вирішення туристично- рекреаційного закладіву у с. Крушельниця Стрийського району Львівської області

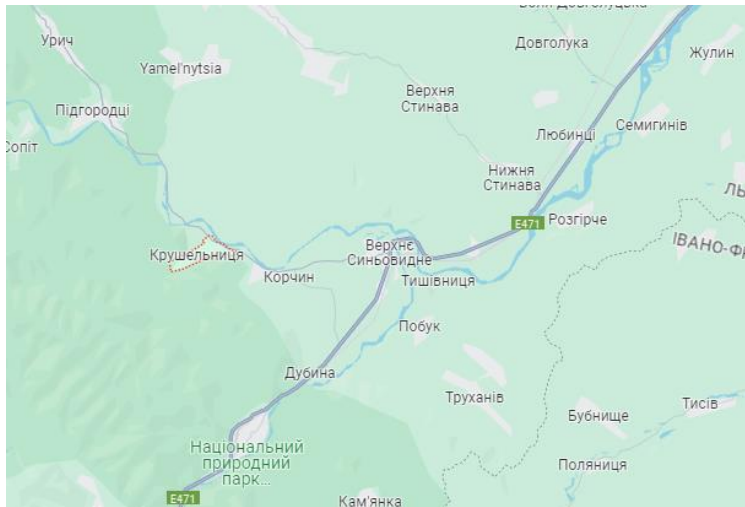
Село Крушельниця розташоване в Стрийському районі Львівської області, це українське село, в якому проживає 1297 осіб. Адміністративно входить до Сколівської ОТГ.

Рис. 22 Село Крушельниця на карті Львівської області

Через територію села протікає річка Стрий, а також невелика річка Бричка (Крушельниця), де розташований маленький водоспад з назвою Крушельницький, висота якого становить 1,5 метра. У самому селі можна знайти підвісний дерев'яний міст, який служить переходом на Заріччя – частину села, розташовану праворуч від річки Стрий при в'їзді в село. Крім того, існують стежки, які ведуть

на гору Діл і Парашку. З південно-західного боку село впирається в Національний природний парк.

Рис. 23 Село Крушельниця ка карті Національного природного парку

Ділянка цікава своїми краєвидами та наявністю мішаних лісів, різноманіттям дикої природи. Територія комплексу розташована в безпосередній близькості від відомих курортів, таких як Східниця, Сколе і Славське та відомого Національного природного парку «Сколівські бескиди». На просторах парку розташовано понад 30 мінеральних джерел різної бальнеологічної дії, зокрема у долині річки Рибник Майданський та навколишніх околицях села Новий Кропивник. На території "Сколівських Бескидів" діє понад 20 баз відпочинку та пансіонатів, активно розвивається екотуризм (агротуризм) — особливий потенціал мають села Майдан, Урич, Крушельниця, Підгородці, Корчин, Завадка, Росохач. Крім того, варто відвідати Державний історико-культурний заповідник Тустань.

Рис. 24 Фотофіксація ділянки під забудову

Місце під забудову розташоване в західній частині села, яка межує з Національним природним парком. З півдня протікає річка Стрий, а також проходить дорога міжміського сполучення. Клімат характеризується м'яким, помірно теплим і вологим характером. У зимовий період спостерігаються часті відлиги, а температура коливається від 0°C до +5°C. Середня температура в січні становить близько 5°C, в липні — +17°C. Кількість опадів в році досягає 800-1100 мм. Середня товщина снігового покриву складає 39 см.

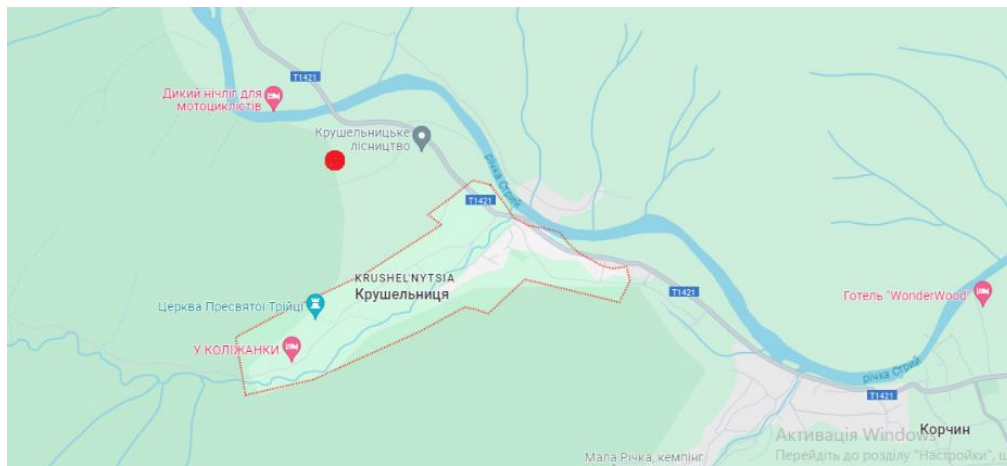

Рис. 25 Ситуаційна схема

Територія туристично- рекреаційного закладу примикає до Національного природного парку «Сколівські бескиди».

Ділянка має безпосередній вихід на узбережжя р.Стрий, що робить її привабливою і комфортною для відпочивальників.

В рекреаційній зоні, що склалася у с. Крушельниця, відсутній сформований центр загально-рекреаційного обслуговування. Окремі сезонні споруди закладів харчування та розважальних закладів, які влаштовуються вздовж лінії села, не відповідають архітектурно-планувальним та санітарним вимогам, відсутнє нормальне транспортне обслуговування цих закладів.

Пляжна зона ріки на даний час не упорядкована; в її межах відсутні елементи благоустрою, практично немає малих архітектурних форм, благоустрою території.

Село Крушельниця не має централізованої системи водопостачання, тому водопостачання здійснюється з артезіанської свердловини.

Каналізування. Система централізованого каналізування та очищення побутово-господарських стічних вод у с. Крушельниця відсутня. Скидання стічних вод від вбиральні та душової відбувається до вигрібного колодязю, що розташований в господарській зоні. Згідно з даними генерального плану, рідкі відходи вивозяться 7 разів на тиждень на очисні споруди.

Під'їзд ассенезаторських машин до колодязю забезпечується з траси Т1421 та дорогою, яка безпосередньо веде до комплексу.

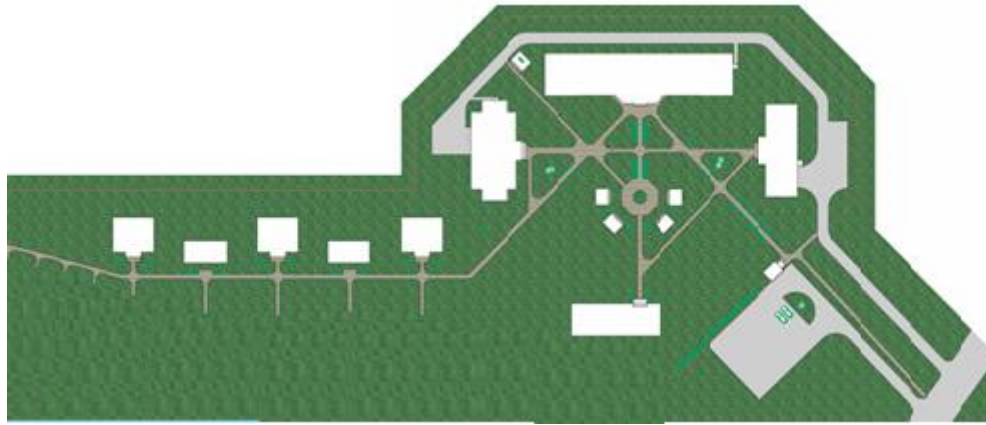
Дощова каналізація. На території бази відпочинку, як і в селі в цілому, системи дощової каналізації не існує. Дощові та талі води з майданчиків і пішохідних доріжок відводяться поверхневим способом на рельєф.

По території розробки ДПТ проходять повітряні та кабельні електромережі.

Санітарне очищення. Відходи накопичуються у сміттєзбірнику, що розташований в господарській зоні.

На території бази є упорядкований проїзд та автостоянка. Прохід до будиночків здійснюється по центральній пішохідній алеї; автомобілі відпочивальників зберігаються безпосередньо на автостоянці комплексу. На сьогодні зовнішні та внутрішні пасажирські перевезення с.Крушельниця забезпечують міжміські та приміські автобусні маршрути, що з'єднують село з обласним та районним центрами, а також з прилеглими населеними пунктами. В період пікового сезонного навантаження кількість відправлень автобусів та мікроавтобусів до с. Крушельниця різко зростає.

Облаштованої автостанції в селі немає. Є впорядкований зупинний пункт. Централізоване газопостачання та опалення відсутні. Для технічних та побутових потреб на базі використовуються газові балони зі скрапленим газом.

Рис. 26 Генплан ділянки

У недавній історії, що налічує сто чи більше років тому, у будь-якому невеликому місті або в сільських околицях часто будували невисокі житлові споруди, які обмежувалися двома поверхами. Перший поверх виготовляли із каменю, а верхній — із дерева.

Ця старовинна технологія будівництва, в якій використовувалися різні матеріали, залишилася актуальною й у сучасні дні. З часом вона зазнала модернізації завдяки виникненню нових, більш високоякісних будівельних матеріалів.

На сьогоднішній день попит на такий формат будівель поки дуже великий і становить менше 10% від загального будівництва. Однак, згідно зі статистикою, за останні роки інтерес до цього типу будинку раптово зріс. Так званий комбінований будинок має кілька переваг, які проявляються не лише під час будівництва, але й у процесі експлуатації споруди. Особливо креативно такі будівлі виглядають в комплексі. Останнім часом такі комплекси поширені під час зведення туристичних об'єктів.

Будівля головного корпусу (будівля адміністрації) найбільш масштабна і презентабельна. Вона знаходиться у центрі комплексу і є місцем реєстрації, спортивних занять, другий поверх – відведений під номери.

Вхідна частина адміністративної будівлі передбачає такі приміщення: 1. Тамбур, 2. Вестибюль, 3. Швейцарська, 4. Бюро прийому та реєстрації, 5. Приміщення носильника, 6. Камера схову.

Адміністративна частина передбачає приміщення: 7. Кабінет головного адміністратора, 21. Кабінет директора, 18. Кабінет заступника директора, 23. Бухгалтерія, 24. Архів, 26. Кабінет чергового адміністратора.

Медичний блок: 12. Ізолятор та 11. Медпункт.

Господарський блок: 13. Комора чистої білизни, 14. Комора брудної білизни, 15. Пральня.

Спортивний блок: 32. Тренажерний зал, 33. Кімната ремонту тренажерів, 34. Кімната інструктора, 30. Душові та 29, 31. Чоловіча та жіноча роздягалки.

Поверх обладнаний горизонтальними та вертикальними комунікаціями: коридорами, двома евакуаційними сходовими, хол. Кількість санвузлів запроєктована відповідно до кількості відпочиваючих.

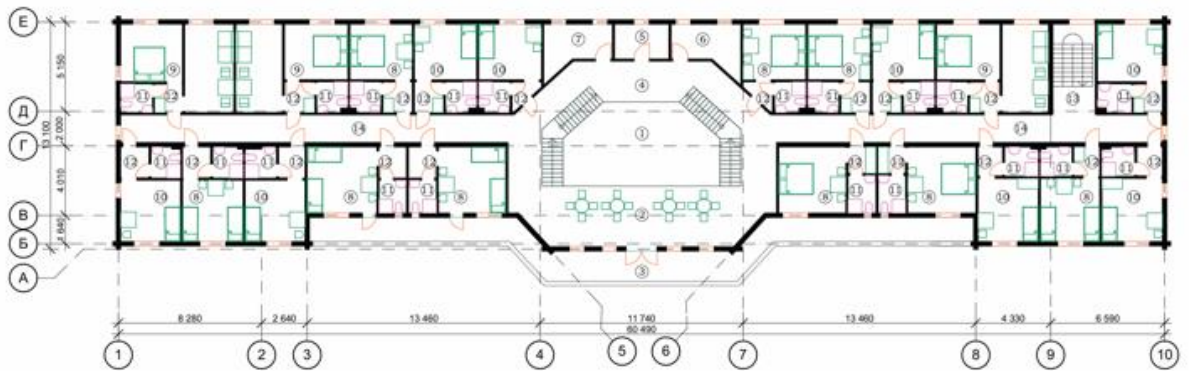

Рис. 27 Фасад адміністративної будівлі в осях 1-10

Рис. 28 План першого поверху адміністративної будівлі

Другий поверх адміністративної будівлі містить 20 номерів: 8- одномісних, 10 - двомісних, 2- двомісних класу люкс. Крім того, тут розташовані необхідні господарські приміщення: 5-7 – допоміжні та побутові приміщення.

Рис. 29 Фасад адміністративної будівлі в осях 10- 1

Рис. 30 План другого поверху адміністративної будівлі

Пункт харчування (ресторан) розташований у окремій будівлі, яка виконана в одному стилі з усім туристичним комплексом.

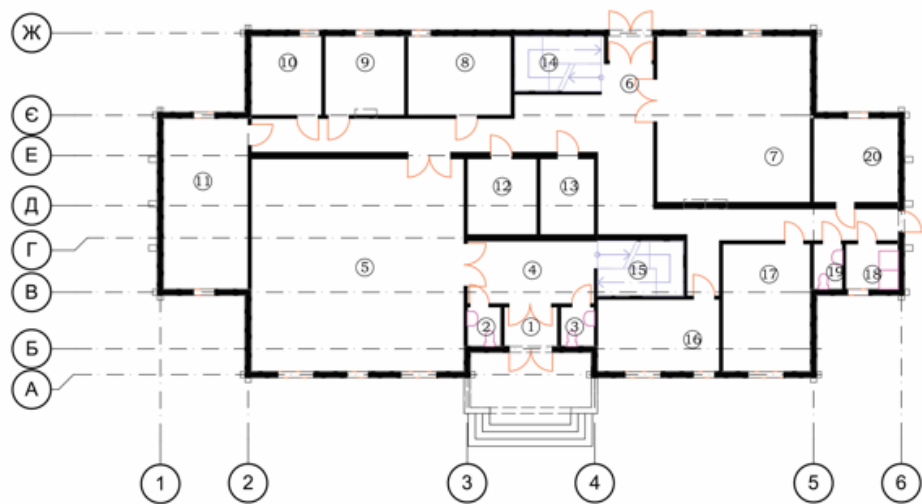

Рис. 31 Фасад будівлі харчоблоку в осях 1-6

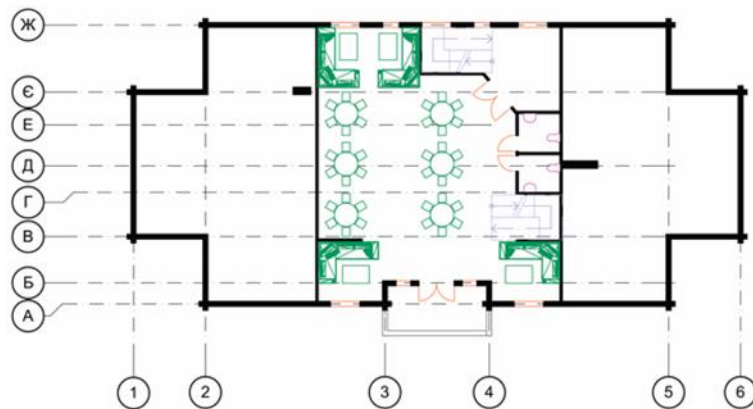

Рис. 32 Фасад будівлі харчоблоку в осях Ж-6

На першому поверсі розташована їдальня, до якої туристи потрапляють через тамбур та хол, блок приготування їжі містить 6. Завантажувальна, 7. Гарячий цех, 8. М'ясо-рибний цех, 9. Мийна посуду, 10. Тарна, 11. Овочесховище, 12. Комора сухих продуктів, 13. Холодильна, 17. Цех холодних закусок, 16. Кімната шеф-повара, 2,3,18 – Санвузли.

Рис. 33 План першого поверху будівлі харчоблоку

Рис. 34 План другого поверху будівлі харчоблоку

Другий поверх будівлі ресторану містить зал для кафе на 50 посадочних місць.

Будівля туристичного інвентаря містить приміщення, які забезпечують туристам повноцінний відпочинок, враховуючи їх захоплення та інтереси. Будівля виконана в одному стилі з комплексом.

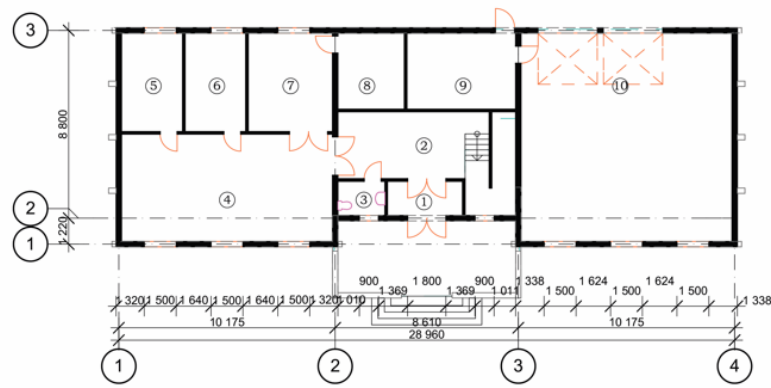

Рис. 35 Фасад будівлі туристичного інвентаря в осях 1-4

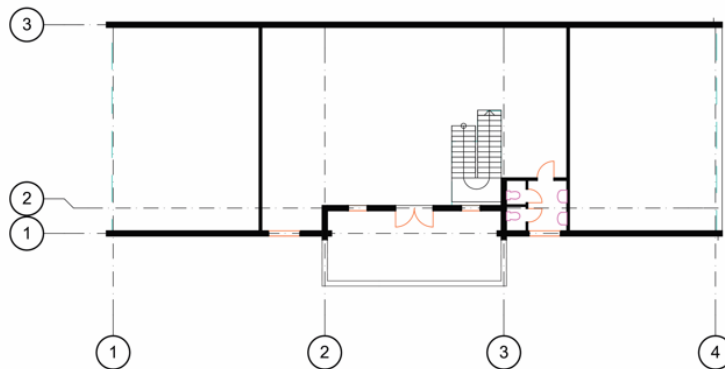

Рис. 36 Фасад будівлі туристичного інвентаря в осях В-4

На першому поверсі будівлі оренди туристичного інвентаря розташовані 1. Тамбур, 2. Хол, 3. Санвузол, 4. Приміщення оренди інвентаря, 5. Склад рибальського інвентаря, 6. Приміщення ремонту велосипедів, 7. Магазин, 8. Склад, 9. Кімната механіка, 10. Гараж

Рис. 37 План першого поверху будівлі туристичного інвентаря

Рис. 38 План другого поверху будівлі туристичного інвентаря

3.2. Архітектурно-конструктивне вирішення туристично-рекреаційного закладу у с. Крушельниця Стрийського району Львівської області

На нижньому рівні, який представляє собою перший поверх, стіни споруджуються із цегли, монолітного бетону, бетонних чи пінобетонних блоків. Ці матеріали несуть основне навантаження та володіють теплотехнічними показниками, які набагато близькі до дерев'яних стін, порівняно з цегляними. Як і дерево, вони здатні пропускати вологу, що сприяє "диханню" приміщень і поліпшує умови проживання.

Відомо, що кам'яні конструкції менше вразливі до вогню, тому цей рівень будинку ідеально підходить для розміщення господарських блоків, гарячих цехів ресторанів, пралень, гаражів, майстерень, котелень тощо, тоді як другий поверх чи мансарда повністю відводяться під житлові номери..

Використання монолітного бетону, цегли чи місцевого каменю для першого поверху надає гнучкість і різноманітність в плануванні приміщень.

Комфорт таких будівель починається вже на рівні нижнього поверху, де знаходяться частини для обслуговування.

Номери, адміністративні приміщення знаходяться на другому рівні. Сходи або сучасні ліфти забезпечують зручний доступ між поверхами.

Необхідний елемент — система кондиціонування повітря. Ще однією особливістю архітектури такого будинку є великі вітринні вікна на першому поверсі.

Кам'яний перший поверх може мати виразну архітектурну індивідуальність, поєднуючи її з легкою дерев'яною надбудовою. Фасад такого будинку відрізняється своєрідним зовнішнім виглядом та декоративними деталями, що прикрашають його.

Останнім часом з'являються варіанти оздоблення, коли дерев'яний фасад другого поверху не прикривають іншими матеріалами, залишаючи його природну текстуру і прикрашаючи елементами, характерними для дерев'яного будівництва.

Це надає архітектурі будинку особливу легкість та велич, яка посилюється з'явою "важких" матеріалів на першому поверсі.

У запроєктованому комплексі важливим стає об'єднання декоративного "одягу" універсального будинку в єдиний архітектурний "ансамбль". Всі фасади облицьовані однаковою за формою і кольором плиткою, а в нашому випадку – природним каменем, що надає комплексу однорідний вигляд.

Суттєві архітектурні і конструктивні деталі, такі як консолі, які підтримують балкон, вертикальні паски, що ділять фасад, стають візуальним доповненням, підкреслюючи масштаб і пропорції будинку.

Верхній поверх будинків комплексу зводиться із дерева, використовуючи оциліндровану колоду, брус, брус ЛВЛ, блок-хаус чи каркасну конструкцію із стіновими панелями.

На відміну від підкладеного кам'яного чи цегляного першого поверху, конструкція дерев'яного рівня вигідна з економічної точки зору та сприятлива для екології проживання. Вона втримує тепло ефективніше, що робить його більш швидкоопалюваним та менш схильним до "вихолодження". Дерево також має властивість "дихати", що дозволяє волозі виходити назовні, уникати відчуття вологості та сприяти комфортним умовам проживання.

Дерево, як матеріал, вирізняється низькою теплопровідністю. Стіни дерев'яного будинку тримають тепло взимку та прохолоду влітку довше, ніж кам'яні. Це дозволяє зменшити товщину стін порівняно з кам'яним будинком і скоротити витрати на будівництво. Завдяки легкості дерева, також можна скоротити витрати на фундамент, що завжди важливо.

На жаль, дерев'яна конструкція вразлива до атмосферних впливів, таких як дощ, сніг, сонячні промені. Однак головною причиною її руйнування є вологість, що може сприяти утворенню грибків, цвілі. Для запобігання гниттю, необхідно відведення вологи, що вимагає ретельної організації системи водовідведення, щоб вода та танення снігу не проникали в дерево. Між дерев'яними елементами слід також герметизувати їх поперечні зрізи.

Найефективнішим заходом захисту є обробка деревини антисептичними засобами, які проникають глибоко в дерево і відповідають на атмосферні впливи.

Другий поверх чи мансарда створюють сприятливе житлове середовище, ідеальне для відпочинку та сну. Тут розташовуються спальні кімнати, дитячі, ігрові та робочі приміщення. Розділивши простір на функціональні зони, можна досягти оптимального поєднання пожежної безпеки та екологічної чистоти.

Особливість конструкції комбінованого будинку полягає в поєднанні кам'яної "половини" із дерев'яною, тобто з'єднанні першого поверху з другим.

Для забезпечення єдиної конструктивної цілісності обидві частини будинку з'єднують за допомогою сталевих арматурних штирів. Вони вставляються у верхню частину цегляної або бетонної стіни, а поверхня розміщується захисний шар, який дозволяє закріпити верхні частини дерев'яних колод чи брусів. Ці структурні елементи служать опорою для стін та балок міжповерхових перекриттів.

РОЗДІЛ 4.

ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

4.1 Особливості природоохоронних заходів при будівництві туристично- рекреаційних закладів

Від початку виникнення перших туристичних продуктів стиль суспільного життя зазнав значних змін, стаючи більш мобільним та активним. Ріст туризму протягом останніх п'ятдесяти років порівнюють з промисловою революцією, адже з 1950 по 1996 рік кількість міжнародних туристичних перевезень збільшилася в чотири рази [57].

Прискорений розвиток туризму та будівництво рекреаційно-відпочинкових комплексів призвели до негативних змін у природному середовищі окремих регіонів. Забруднені пляжі, території з ерозією та втраченим ландшафтом стали непридатними для відпочинку, вказуючи на те, що туризм сам почав підривати свої власні основи існування. У зв'язку з цим виникла необхідність у створенні нової системи підходів до розвитку галузі, яка б відображала змінений спосіб мислення людей. Свідченням цього є:

- зростання екологічної свідомості;
- підвищення досвідченості в подорожах;
- високі вимоги до якості послуг;
- вибірковий підхід до вибору мети подорожі [1, С. 23].

Вплив туристичного транспорту на природне середовище виявляється через викиди шкідливих газів, збільшення рівня шуму та будівництво нових інфраструктурних об'єктів. Викиди забруднюють повітря, спричиняючи зникнення рідкісних видів рослин і тварин, а також переселення диких звірів. Шум відлякує тварин, зменшуючи їхній час відпочинку та апетит. Вплив туристичних занять на екосистеми виявляється у концентрації рекреаційно-відпочинкових комплексів у важливих екосистемах, призводячи до знищення природних систем і об'єктів [37, С. 344-347].

Однією з найпоширеніших форм туристичної діяльності є відпочинок, ігри та товариські зустрічі на природі, що, в свою чергу, призводить до наступних негативних наслідків:

- витоптування та пошкодження рослин і ґрунту через вогнища, що відлякує звірів;
- вивезення грибів, ягід, квітів;
- накопичення органічних і неорганічних відходів (харчових відходів, паперу, металу, скла тощо) та внесення нових організмів (насіння, тварин).

Найбільший вплив вказаної діяльності має витоптування [37, С. 344-347]. Важливо зауважити, що присутність навіть однієї людини не проходить безслідно для природи. Людська активність призводить до ущільнення ґрунту, зміни структури ґрунту, вигинання та загибель рослин, що руйнує природні екосистеми.

Навіть невелика група людей може завдати шкоди природі. Ущільнення ґрунту, знищення підстилки, пошкодження коренів рослин та гілок призводять до повільних процесів відновлення природного середовища. Лісова підстилка у зоні інтенсивного туризму може зменшитися удвічі та більше. Лісові трави-пролісок, ряст, анемона та інші рослини стають вразливими до витоптування, а внаслідок цього ломки та зникають.

Повітромісткість ґрунту зменшується при витоптуванні, а питома вага ґрунту на шляхах та стежках збільшується. Це призводить до руйнування історичного та природного ландшафту. Тому при розробці проектів рекреаційно-відпочинкових комплексів важливо науково обґрунтовувати розміщення об'єктів туристичної інфраструктури, забезпечуючи гармонійне їх взаємодію з ландшафтними та природними елементами конкретної території [37, С. 344-347].

Заходи з природоохоронної діяльності спрямовані на зменшення та усунення негативного впливу, який може виникнути при будівництві туристичних об'єктів, а також на збереження та поліпшення стану природних ресурсів. Зокрема, такі заходи включають:

- Будівництво та експлуатація очисних споруд.
- Застосування маловідходних технологічних процесів.
- Розміщення рекреаційно-відпочинкового комплексу та його під'їздів з урахуванням екологічних вимог.
- Рекультивація земель.
- Проведення заходів проти ерозії ґрунтів за необхідності [1, С. 12].

Важливо відзначити, що авто- та мототуризм, які відбуваються без відповідного організаційного підходу, можуть завдати значної шкоди природному середовищу. Хаотичний рух транспортних засобів поза дорогами може спричинити розрихлення ґрунту, руйнування трав'яного покриву, моху та інших рослин. У лісах та на луках залишаються глибокі колії від автомобілів, що порушує структуру ґрунту та стає джерелом легкопереносних матеріалів для вітру і води. Місця стоянок і зупинок стають забрудненими внаслідок витоку масел та інших рідин [37, С. 341].

Ще однією досить проблемною сферою з погляду впливу на природне середовище є гольф. Зазначено, що для підтримки гольфових полів у хорошому стані потрібна велика кількість води та хімічних добрив. Такий великий споживання води може призвести до дефіциту прісної води для навколишнього середовища та його мешканців, і це може відбутися за рахунок вирубування дерев, сохнення рослин, а також переселення тварин в інші місця. Таким чином, різноманітні види туристичної діяльності можуть супроводжуватися різним впливом на природне середовище, від мінімального (наприклад, при серфінгу чи ковзання на замерзлих водоймах) до високого рівня руйнування та забруднення природи, що відбувається при масових подіях, іграх та зустрічах на природі, а також при авто- та мототуризмі [37, С. 342].

Розробка та будівництво туристичних об'єктів вимагають уважного аналізу їхнього впливу на оточуюче середовище, починаючи від отримання будівельних матеріалів і закінчуючи експлуатацією готових об'єктів. Відзначається той факт, що люди прагнуть перебувати в природі, біля водойм або лісу, для відновлення енергії та відпочинку.

Необхідно обдумати, яким чином будівля вплине на природне середовище, оскільки цей вплив відбувається на всіх етапах будівництва, від початкового етапу до експлуатації готового об'єкта. З метою поліпшення навколишнього природного середовища визначаються охоронні зони для інженерних мереж, червоні лінії доріг, санітарні та протипожежні розриви, а також обережно-захисні смуги навколо озера в с. Зашків.

Рослинний шар ґрунту, який піддається впливу внаслідок будівництва фундаментів, траншей та інших інженерних мереж, використовується для покращення родючості ґрунту. Погодження проектно-технічної документації на підключення до інженерних мереж відбувається з участю служб, мережі яких проходять поблизу території будівництва.

На етапі розробки робочого проекту слід забезпечити узгодження документації із відповідними службами, які забезпечують постачання води, газу та електроенергії. У випадку розташування рекреаційно-відпочинкового комплексу в лісовій місцевості, важливо отримати схвалення від ряду установ, включаючи Департамент міжнародного співробітництва та туризму Львівської облдержадміністрації, а також Львівське обласне управління лісового та мисливського господарства та ДП "Сколівське лісове господарство"

4.2. Пропозиції з охорони навколишнього середовища під час спорудження та експлуатації туристично- рекреаційного закладу в с. Крушельниця Стрийського району Львівської області.

Під час розробки проекту будівництва відпочинкової бази у в с. Крушельниця Стрийського району Львівської області враховуються фактори, які можуть впливати на навколишнє середовище. Згідно з положеннями Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", при розробці генеральних планів сільських, селищних і міських рад встановлюється режим використання природних ресурсів та охорони природного середовища. Це регулюється за погодженням із місцевими радами, на території яких реалізується проект [26].

Таким чином, важливо здійснити згоду щодо проектних рішень із сільською радою с. Крушельниця, де розташована туристична база.

При розробці природоохоронних заходів під час будівельних робіт враховано вимоги розділу 8 "Ландшафтні та рекреаційні території" ДБН В.2.2-12:2019 "Планування та забудова територій". Будівельно-монтажні роботи на територіях із обмеженим режимом господарської діяльності (території та об'єкти природно-заповідного фонду, охоронні зони, прибережні та лісові захисні смуги тощо) виконуються відповідно до документів, які визначають статус цих територій, із дотриманням вимог законів та кодексів України щодо охорони навколишнього середовища, а також комплексного висновку державної інвестиційної експертизи проектної документації [6].

Пропонуємо наступні заходи з охорони навколишнього середовища протягом будівництва:

Охорона та раціональне використання земельних ресурсів:

- Компактне розташування об'єкта та під'їзних шляхів.
- Вертикальне планування для поверхневого стоку та зливання у каналізацію.
- Збір та тимчасове зберігання будівельних відходів за санітарними нормами.
- Влаштування твердого покриття тротуарів та проїздів.
- Видалення та зберігання родючого ґрунту для подальшого використання.

Охорона та раціональне використання водних ресурсів:

- Централізоване водопостачання з лічильником використаної води.
- Відведення дощових стоків до централізованої каналізації.
- Встановлення локальних очисних споруд для дощових стічних вод.
- Запобігання відведенню стічних вод без інженерних заходів, що запобігають техногенній ерозії.

Охорона атмосферного повітря:

- Раціональна організація повітрообміну в приміщеннях.
- Зберігання будівельних матеріалів з дотриманням умов на відкритих і закритих складах.
- Регулярне прибирання території та полив для запобігання пиловому забрудненню.
- Озеленення території та санітарно-захисної зони.

Поводження з відходами:

- Роздільне збирання відходів.
- Систематичне вивезення харчових та господарсько-побутових відходів спецавтотранспортом.

Використання безпечних будівельних матеріалів:

- Застосування традиційних місцевих матеріалів.
- Використання новітніх сучасних матеріалів з екологічними сертифікатами.

Отже, у проекті туристично- рекреаційного закладу у с. Крушельниця Стрийського району Львівської області використовуються поєднання традиційних і сучасних будівельних матеріалів. Наприклад, фундамент, який простягається під усією будівлею, виготовлений із монолітного бетону та оздоблений природним каменем над поверхнею ґрунту. Фасади виконані з дерева (колоди-зруби), а дах покритий черепицею. Конструкція даху утеплена мінераловатними матами і оздоблена дошками-вагонкою. Внутрішні перегородки виготовлені з дерева та цегли, перекриття – з дерева, а над підвалом використані монолітні залізобетонні конструкції. Вікна та двері виготовлені з дерева.

Реалізація запропонованих заходів, які будуть впроваджені під час будівництва бази відпочинку, сприятиме збереженню ландшафту, рослинного покриву та лісових насаджень. Також вони сприятимуть захисту від забруднення поверхневих і ґрунтових вод, атмосферного повітря та взагалі сприятимуть сталому збереженню навколишнього середовища.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В науковій дійсності до цього моменту не існує єдиної та узгодженої дефініції терміну "рекреаційно-відпочинковий комплекс". Згідно з опрацьованим матеріалом, наш підхід враховує думку, що для того, щоб відпочинок перетворився на рекреацію чи туризм, людині необхідно покинути межі свого найближчого проживання.

Отже, у нашій дослідженні термін "рекреація" означає діяльність людини, спрямовану на відновлення її фізичного та духовного здоров'я під час відпочинку за межами території постійного проживання.

Зокрема, міжнародна практика розвитку рекреаційно-відпочинкових комплексів базується на створенні таких комплексів шляхом реконструкції нерентабельних громадських споруд, відновлення замків та історичних комплексів, будівництва споруд, що наслідують регіональну архітектуру та історичні стилі, а також зведення сучасних будівель.

Архітектурно-просторові рекреаційно-відпочинкові комплекси України пройшли значні трансформації в останні роки. Ці зміни викликані зміною форм власності, розвитком приватного бізнесу та освоєнням нових територій.

За результатами нашого дослідження в Україні поширені різноманітні рекреаційно-відпочинкові комплекси, такі як об'єкти інфраструктури (готелі та ресторани), об'єкти паломництва (реколекційні центри, паломницькі центри, храми), санаторно-лікувальні комплекси (санаторії, профілакторії, курорти) та об'єкти історико-мистецької спадщини (автентичні садиби та будинки). Особливості їх архітектурно-планувальної організації визначаються шляхом інвентаризації та аналізу реалізованих проєктів.

Розвиток рекреації в Україні має чітку орієнтацію на ресурсну базу, зокрема на об'єкти санаторно-курортного лікування в Трускавці, Східниці, Моршині, Береговому. Розширення приватного бізнесу стимулює підприємців до творчих ідей з облаштування та інфраструктури своїх комплексів.

Зазвичай рекреаційно-відпочинкові комплекси включають в себе ресторани, ферми для кухні, медичні приміщення для діагностичних процедур, а також розважальні зони, що включають басейн, сауну, тренажерний зал, дитячу кімнату, диско-бар, зал для трансляції фільмів та концертів.

Аналіз формування рекреаційно-відпочинкових комплексів в Україні свідчить про нерівномірне та не завжди раціональне їх розташування та використання. Серед розглянутих комплексів можна виділити три типи: природно-ландшафтні, історико-мистецькі та інфраструктурні.

Найбільше розвинені райони знаходяться в Надвірнянському, Сколівському та Долинському районах, тоді як Косівський, Верховинський та Коломийський райони не використовують свій потенціал для історико-мистецького рекреаційного використання.

При проектуванні нових туристичних зон, складених з декількох комплексів, рекомендується ранжувати об'єкти за їх значимістю та відвідуваністю. Головним планувальним центром буде об'єкт з найбільшою значущістю та відвідуваністю.

Транспортні та пішохідні маршрути, які забезпечують під'їзд до туристичних комплексів та зв'язок між ними, можуть бути також ранжовані за їхньою важливістю. Головною планувальною віссю буде головний заїзд до найбільш відвідуваного туристичного об'єкту.

З урахуванням розташування планувальних центрів і осей туристичних територій необхідно розміщувати нові об'єкти відвідування та зони обслуговування туристів, включаючи автостоянки та зупинки громадського транспорту.

Аналіз планувальної структури туристичних територій дозволяє оптимізувати їхню організацію, забезпечувати зручні зв'язки між об'єктами та створювати передумови для ступінчастого розвитку туристичних утворень.

Необхідно особливу увагу приділити розвитку інфраструктури навколо Львова та будівництву туристських баз відпочинку, які відповідають міжнародним стандартам. Це дозволить регіону перетворитися в значущий конгресовий центр і увійти до складу Європейської федерації міст-організаторів конференцій.

Для підвищення популярності туристичних баз Сколівщини важливо виконати наступні завдання:

- Розбудова міжнародного співробітництва в галузі туризму.
- Створення умов для відродження традиційних туристичних центрів і розширення туристичних районів з великим природним та історико-культурним потенціалом.
- Підтримка прогресивних технологій туристичного обслуговування на обласному туристичному ринку.
- Удосконалення нормативно-правової бази та системи державного регулювання туризму, включаючи заходи для забезпечення безпеки в сфері туризму та відпочинку.
- Стимулювання розвитку туристичної інфраструктури та об'єктів розміщення за рахунок різних джерел фінансування, включаючи іноземні інвестиції.
- Удосконалення інформаційного забезпечення та активна рекламна кампанія.

Використання бюджетних коштів стає важливою передумовою для розвитку туристично-рекреаційного кластера в регіоні. Заплановані бюджетні кошти повинні спрямовуватися на розв'язання ключових завдань, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості Українських Карпат та формування бренду туристичного напрямку.

Комплекс заходів для розвитку туристично-рекреаційного кластера передбачає річну державну підтримку ряду напрямків, що становлять туристичну галузь Українських Карпат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко Я. Рекреаційні особливості/ Я. Адаменко// Природничі основи екологічного моніторингу Карпатського регіону. - К., 1996. – 29 с.
2. Алексеева Ю. В. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції., / Дис. канд. наук з держ. Управління: 25.00.02 «механізми державного управління»/ Алексеева Юлія Вікторівна. – Одеса/ 2005. - 216 с.
3. Балашова О.Ю. Туристсько-рекреаційна діяльність, як ресурс розвитку територій локального рівня / О.Ю. Балашова, П.А. Вірченко // Регіон-2012: 248 суспільно-географічні аспекти: матеріали науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців з міжнародною участю, (м. Харків, 5-6 квітня 2012 р.) / гол. ред. колегії Л.М. Немець. - Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – С. 164-166
4. Бевз М. В., Проблеми регенерації заповідних територій історичних міст / М. Бевз // Вісник НУ «Львівська Політехніка». – 2001. №429. – С. 150
5. Бейдик О.О., Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / Олександр Олексійович Бейдик – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 395 с.
6. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі., Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник/ В. І. Биркович// К.,- 2008. – №1 (6). – С. 97-109.
7. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія / Мирослав Борушак – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
8. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я / упоряд. Загнітко А. П. — Донецьк: Вид. «Бао», 2008. — 704 с.

9. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем / Габрель Микола Михайлович: монографія/ НАН України. Ін-т регіон досліджень. – К.: ВД А.С.С., 2004. – 400 с.

10. Географічні аспекти розвитку туризму (на прикладі України та Польщі)/ [В.Г. Явкін, В.П. Руденко, В.М. Андрейчук, О.Д. Король та ін.]: монографія – Чернівці: Чернівецький національний ун-т, 2010. – С. 103-124.

11. Горбаль У. Рекреаційний потенціал, як об'єкт наукового аналізу в суспільній географії/ У. Горбаль// Вісник Львівського університету, Серія географічна. - 2007. – Вип. 34.- С. 52-55

12. Гудима М. Рекреаційні ресурси як складова частина природно-рекреаційного потенціалу України / М. Гудима // Україна та глобальні проблеми: географічний вимір: зб. наук. праць: в 3 т. – Київ–Луцьк: Ред.-вид. відділ «Вежа» Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки, 2000. – т. 1. – С. 264–267.

13. Гулич О. І. Методика формування стратегій сталого розвитку курортно-рекреаційних територій і туристичних центрів / Гулич О. І., Гринів Л. С., Герасимчук Н. М. / НАН України, Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2007. – 48 с.

14. Гуменюк Г. М. Перспективи розвитку етнічного туризму на Прикарпатті / Г. Гуменюк, Р. Загнибіда // Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи. – Вип. 2. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2010. – С. 81–86.

15. ДБН В.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» Електронний ресурс. Режим доступу: <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/07/DBN-V22-12-2019.pdf> Демографічна криза в Україні. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2001. – 467 с.

16. Довбуш Ю. Я. Тенденції розвитку ринку рекреаційних послуг/Ю. Я. Довбуш // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". - Львів: Вид-во Держ. ун-ту "Львів. політехніка", 2009. - Т.2, № 649:Логістика.-С.50-63

17.Довгопол Н., Найпопулярніші серед українців гірськолижні курорти Європи / Н. Довгопол// "Українська правда життя".-2008-12 листопада.- С. 10-12

18.Дутчак С. Ландшафтний та економічний підхід до оцінки туристського потенціалу. Рекреаційно - туристичні ресурси Прикарпаття/С. Дутчак// Гори і люди (у контексті сталого розвитку): матеріали Міжнар. конф. Т.1. - Рахів, 2002. - С. 344-348.

19.Дутчак С.В. Туристсько-рекреаційні ресурси ландшафтів./ С.В. Дутчак. – Чернівці: Видавничий дім «Родовід», 2014. – 196 с.

20.Екологічна безпека збалансованого ресурсокористування в Карпатському регіоні: наукова монографія / за ред. О. М. Адаменка, Я. О. Адаменка; [О. М. Адаменко, Я. О. Адаменко, Л. М. Архипова та ін.] – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 368 с. 253

21.Євдокименко В.К. Регіональна політика розвитку туризму (методологія формування, практика реалізації): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка»/В.К. Євдокименко. – Львів, 1997.- 51с.

22.Жук П. В. Рекреаційний потенціал Українських Карпат і перспективи його використання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / П. В. Жук, В. С. Кравців. – Львів, 1993. – С. 111-112.

23.Закон України "Про туризм»., – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1995. – 241 с. – (Бібліотека офіційних видань).

24.Калитюк В. А. Рекреаційно-туристичний комплекс в умовах ринку / В. А. Калитюк. — Львів, 1999. — 162 с. 254

25.Карпати: людина, етнос, цивілізація. – Івано-Франківськ : Плай, 2014. – Вип. 5. – 311 с.

26.Кілінська К.І. Теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування в Україні: монографія/ К. Кілінська, В. Руденко, Н. Аніпко, Н. Андрусяк, Н. Коновалова та ін.// – Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010. – 250 с.

27.Кравців В. С. Регіональна політика сталого розвитку гірських територій України: сучасний стан та напрямки вдосконалення / В. С. Кравців // Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи. – Ужгород, 2010. – С. 21-27.

28.Крачило М.П., Туристсько-рекреаційне районування території України / М.П. Крачило та ін.// Збірник наукових статей “Туристські ресурси України”. – К.: ФПУ, 1966. – С. 268-275.

29.Криворучко Ю.І.. Планувальна організація системи туристично-рекреаційної інфраструктури Верховинського району Івано-Франківської області / Криворучко Ю.І.,Король Є.І., Ігнатюк Н.О.// Вісник національного університету «Львівська Політехніка».- Львів: Видавництво національного університету «Львівська політехніка».- 2007-№585.- 193 с.

30.Мазур Ф. Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону) / Ф. Ф. Мазур. – К. : Центр учбової літератури, 2005. – 96 с.

31.Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України/ В.І. Мацола// – Львів: Інститут регіональних досліджень НАНУ, 1997. – 259 с.

32.Методологічні положення зі статистики туризму / Державний комітет статистики України: Наказ Державного комітету статистики України 23.12.2011 № 372 – К., 2011. – 18 с.

33.Музиченко-Козловська О.В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території: монографія/ Оксана Володимирівна МузиченкоКозловська.- Львів: Новий Світ-2000, 2012. - 176 с.

34.Нездоймінов С.Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія / С.Г. Нездоймінов – Одеса: Астропринт, 2009. – 304 с.

35.Новикова В. І. Туристсько-інформаційні центри як важлива складова інфраструктурного забезпечення рекреаційної діяльності в Україні // Тенденції, проблеми і перспективи розвитку національного ринку туристичних

послуг: регіональний аспект: Матер. Всеукр. наук. конф. К. : НАУ, 2010. С. 169–175.

36.Павлов В.І. Рекреаційний комплекс Карпат : теорія, практика, перспективи / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. – Луцьк, 1998. – 156 с. 258

37.Паламарюк М.Ю. Історичні етапи розвитку сільського зеленого туризму в Україні / М.Ю. Паламарюк// Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць: Географія. - Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009 - Вип. 480-481.- С. 96-100

38.Панченко Т. Ф. Туристичне середовище: архітектура, природа, інфраструктура: монографія / Тамара Федотівна Панченко. - К. : Логос, 2009. - 176 с. – Бібліогр.: с. 175-176. - укр.

39.Панченко Т.Ф. Актуальні аспекти організації сільського туризму (огляд проблем та деякі рекомендації)/Т.Ф. Панченко // Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 3. – К.: ЧП Ільченко, 2000.- С. 58-65

40.Панченко Т.Ф. Ландшафтно-рекреаційне районування території України. Досвід та перспективи розвитку міст України/ Т. Ф. Панченко, - К.: Діпромісто, 2002.- Вип. 2.- С.72-86

41.Петришин Г. П., Іваночко У. І., Ідак Ю. В., Топилко С. І., Бойко Х. С., Соснова Н. С., Олешко Л. Б., Гнесь Л. Б. Історичні архітектурно-містобудівні комплекси: наукові методи дослідження: навч посібник / за ред. Г. П. Петришин. – Львів: видавництво НУ «Львівська політехніка», 2006. – 212 с.

42.Посацький Б. С., Харчук Х. Р. Урахування культурної спадщини у генеральному плані міста-курорту Трускавця // Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник / Відп. ред. Осетрін М.М. - Київ: КНУБА, 2003. – Випуск №10. - С. 162-170.

43.Правила користування готелями і аналогічними засобами розміщення і надання готельних послуг, затверджені наказом Державної туристичної адміністрації України від 16 березня 2004 р. № 19.

44.Про туризм: Закон України // Відомості Верховної Ради. - 1995. - № 31. - С. 241.

45. Рекреаційна політика в Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації / [Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М., Копач М.В.] - Чернівці: "Прут", 1995. – С. 15-26

46. Руденко В.П. Природо-ресурсний потенціал природних регіонів України: монографія / Руденко В. П., Вацеба В. Я., Соловей Т. В. – Чернівці: Рута, 2001. – 268 с.

47. Славик Р. В. Теоретичні аспекти дослідження територіальних рекреаційних систем / Р.В. Славик, М.М. Микита // Науковий вісник Ужгородського університету 2015. Серія "Економіка".-2015- Вип. 1 (45), т.1.- С.101-104

48. Смадич І. П. Народна культура в архітектурній організації туристично-рекреаційного простору українських Карпат/ І. П. Смадич, Г. М. Юрчишин // Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2012. – Вип. 46. - С. 666-674. (50% матеріалу розробка автора).

49. Смадич І.П. Систематизація нових видів рекреації та їх місце в структурі галузі /І.П. Смадич // Містобудування та територіальне планування. Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2014. – Вип. 53. - С. 496–502.

50. Смаль І.В. Рекреація, туризм і дозвілля: тлумачення і співвідношення понять / І.В. Смаль, В.В. Смаль// Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля: матеріали міжнародної науково-практичної конференції Київський національний університет культури і мистецтв - 4-6 червня 2005 р.- К.,2005.- С. 156-161

51. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу / І.В. Смаль. – Ніжин: Вид-во Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

52. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух. Передмова В.М. Литвина. – К.: Видавничий дім «Слово», 2006.- 372 с.

53. Черкес Б. Функція та ідентичність громадських просторів у пострадянський час / Б.С. Черкес // Досвід та перспективи розвитку міст України : зб. наук. пр. — К. : Діпромісто, 2005. — С.44. — (Вип. 8). – с. 65-71

54. Шулик В.В. Методичні проблеми формування регіональних рекреаційних систем (на прикладі Полтавської області): дис. на здобуття наук. ступеня канд. архітектури: 18.00.01 «Теорія архітектури та реставрація пам'яток архітектури»/ Шулик Василь Васильович.-Х., 2001.- 172 с. 184.

55. Шулик В.В. Методологічні основи формування рекреаційних систем в Україні/Дисертація на здобуття доктора архітектури, Полтава, 2008. - 340 с.

56. Юрчишин Г. М. Вплив етнографічних чинників на архітектурну організацію рекреаційного простору Гуцульщини : дис. канд. архітектури за спец. 18.00.01 «Теорія архітектури та реставрація пам'яток архітектури» / Галина Миколаївна Юрчишин. - Львів., 2006. - 182 с.